HISTORICKÝ ZBORNÍK

VEDECKÝ ČASOPIS
O SLOVENSKÝCH
NÁRODNÝCH DEJINÁCH

VYDÁVA
MATICA SLOVENSKÁ
MARTIN

ROČNÍK 32
2022 ČÍSLO 1

Redakčná rada/Redaktionsrat/Editorial Board:
HEDr. Ľuboslav Hromjak, PhD.; prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.; prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.;
PhDr. Pavol Madura; doc. Mgr. Pavol Matula, PhD.; doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.;
PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.; doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc.; doc. Mgr. Ivan Petranský, PhD.;
doc. Mgr. Ondrej Podolec, PhD.

Predsedníčka/Vorsitzende/President of Board: prof. PhDr. Marta Dobrotková, CSc.

Čestní členovia/Ehrenmitglieder/Honorary Members:
prof. PhDr. Milan Stanislav Ďurica; prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc.; doc. František Vnuk

Vydáva Matica slovenská, P. Mudroňa č. 1, 036 01 Martin. IČO: 00179027, DIČ: 2020631 23 v Slovenskom historickom ústave Matice slovenskej v spolupráci s Historickým odborom Matice slovenskej
Published by Matica slovenská

Šéfredaktor/Chefredakteur/Editor-in-Chief: PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.

Adresa redakcie/Anschrift der Redaktion/the adress of the editorial Office:
Redakcia Historického zborníka
Slovenský historický ústav MS
Grösslingová 23, 812 51 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: peter.mulik@matica.sk

Historický zborník 32, jún, č. 1/2022
Almanach für Geschichte 32, Juni, N. 1/2022
Alamanac for History 32, June, No. 1/2022

Evidenčné číslo/Registration Number 4010/10

Rozširuje/Distributed by
Matica slovenská
P. Mudroňa č. 1
036 01 Martin
Tel.: 0918 904 931
e-mail: periodika@matica.sk
www.matica.sk

Grafický návrh obálky/Graphic design of the cover: Jozef Siekel
Grafická úprava vnútra/Graphic layout: Martin Kurhajec
Jazyková redaktorka: Ing. Janka Farkašová
Preklad do anglického jazyka/Translation into English: Mgr. Michal Vongrej
Preklad do nemeckého jazyka/Deutsche Übersetzung: Mgr. Gabriela Hamranová

Historický zborník vychádza ako vedecké recenzované periodikum dvakrát ročne.
Wissenschaftliches Periodikum Almanach für Geschichte erscheint zweimal jährlich. Inlands- und Auslandsvertrieb, Bestellungen und Abonnement durch den Verlag der Matica slovenská, G. m. b. H.
Scientifical Periodicum The Almanac for History is published twice a year. Distributed, domestic and foreign orders subscribtions accepted by the Matica slovenská Publishing House, LtD.

© Matica slovenská, Martin 2022

Vytlačila Tlačiareň P+M, s. r. o., Turany

EV 4010/10
ISSN 1335-8723
EAN 9771335872006 21

OBSAH

ŠTÚDIE

Hospodárske podniky a spolky Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941
Ján Tkáč 13

Poľnohospodárstvo v období Slovenskej republiky (1939 – 1945)
na príklade okresu Hnúšťa
Patrik Beňuš 36

Prvé tajné biskupské vysviacky na Slovensku
Róbert Letz 58

Súdny proces a obhajoba ministra financií prvej Slovenskej republiky JUDr. Mikuláša
Pružinského pred Národným súdom v októbri a novembri 1947
Karol Fremal 82

Ústava ČSSR z roku 1960 a slovensko-české ústavné vzťahy 1960 – 1992
Bruno Čanády 106

MATERIÁLY

Historizmus Mikuláša Dohnányho. 170 rokov od smrti významného štúrovca
Pavol Parenička 145

Prípravy na mierovú zmluvu s Maďarskom a tvorba štátnych hraníc ČSR
Bruno Čanády 157

Cisár Karol I. (IV.) Habsburský a jeho úsilia o mier a federalizáciu monarchie
Stanislav Žlnay 187

Ústredie slovenských ochotníckych divadiel za pôsobenia Henricha Barteka
– pestovateľa javiskovej reči
Július Lomenčík 204

DOKUMENTY

Arizácia Cinkografie Horský v Žiline Maticou slovenskou
Zdenko Tkáč 215

Spomienky na poslanca Snemu Slovenskej republiky Pavla Čarnogurského
z čias konca vojny
Oľga Slivková 219

Ukrajinskí utečenci na Slovensku v roku 1944
Róbert Letz 235

MEDAILÓNY

Za prof. PhDr. Júliusom Bartlom, CSc.
Róbert Letz 241

K stému výročiu narodenia Michala Potemru
Radoslav Žgrada 244

Archivárka hlavného mesta Bratislavy PhDr. Anna Buzinkayová (1952 – 2022) odišla do večnosti
Peter Mulík 247

RECENZIE
HRUBOŇ, Anton a kol. *Fašizmus náš slovenský.* Bratislava : Premedia Group, s. r. o., 2021. 310 s. ISBN 978-80-8159-811-1.
Rudolf Maník 253
KRAJČÍR, Lukáš a kol. *Rok 1919 a Slovensko – Sondy do kľúčových udalostí, inštitúcií, orgánov a osobností.* Martin : Matica slovenská, 2021. 250 s. ISBN 978-80-8128-273-7.
Zdenko Tkáč 259
ŠTENPIEN, Erik – SVATUŠA, Ivan (eds.). *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach [vyšlo online], 2021, 340 s. ISBN 978-80-574-0040-0 (e-publikácia).
Radoslav Žgrada 261

Zoznam autorov 267

INHALT

STUDIEN

Die Wirtschaftsunternehmen und die Vereine der Slowaken in Vojvodina in Jahren 1918 – 1941
Ján Tkáč 13
Agrarwirtschaft in der Zeit der Slowakischen Republik (1939 – 1945) am Beispiel vom Bezirk Hnúšťa
Patrik Beňuš 36
Die ersten geheimen Weihen der Bischöfe in der Slowakei
Róbert Letz 58
Prozess gegen den Finanzminister der ersten Slowakischen Republik Judr. Mikuláš Pružinský vor Nationalgericht im Oktober und November 1947 und seine Verteidigung
Karol Fremal 82
Verfassung der ČSSR von 1960 und die slowakisch-tschechischen Verfassungsbeziehungen 1960 – 1992
Bruno Čanády 106

MATERIALIEN

Historie von Mikuláš Dohnány. 170 Jahre seit dem Tod eines bedeutenden Vertreters der Štúr-Nationalen Bewegung
Pavol Parenička 145
Vorbereitungen auf den Friedensvertrag mit Ungarn und die Festsetzung der Staatsgrenzen der ČSR
Bruno Čanády 157
Der Kaiser Karl von Habsburg, der I. (IV.), und seine Bemühung um Frieden und Föderalisierung der Monarchie
Stanislav Žlnay 187
Die Zentrale für die slowakischen Laientheater während des Wirkens Heinrich Barteks, eines Experten für Kultivierung der Bühnensprache
Július Lomenčík 204

DOKUMENTE

Arisierung von Cinkografia Horský in Žilina auf Matica slovenská
Zdenko Tkáč 215
Die Erinnerungen an den Abgeordneten im Parlament der Slowakischen Republik Pavol Čarnogurský in der Zeit des Kriegsendes
Oľga Slivková 219
Ukrainische Flüchtlinge in der Slowakei im Jahre 1944
Róbert Letz 235

MEDAILLONE

Zum Tod des Professors PhDr. Július Bartl, CSc.
Róbert Letz 241
Zum 100. Jahrestag der Geburt von Michal Potemra
Radoslav Žgrada 244
Archivarin der Hauptstadt Bratislava PhDr. Anna Buzinkayová (1952 – 2022)
ist in die Ewigkeit gegangen
Peter Mulík 247

REZENSIONEN

HRUBOŇ, Anton a kol. *Fašizmus náš slovenský. (Faschismus, unser slowakischen.)* Bratislava : Premedia Group, s. r. o., 2021. 310 s. ISBN 978-80-8159-811-1.
Rudolf Maník 253
KRAJČÍR, Lukáš a kol. *Rok 1919 a Slovensko – Sondy do kľúčových udalostí, inštitúcií, orgánov a osobností. (Das Jahr 1919 und die Slowakei – Sondierungen der Schwerpunktereignisse, Institutionen, Behörden und Persönlichkeiten.)* Martin : Matica slovenská, 2021. 250 s. ISBN 978-80-8128-273-7.
Zdenko Tkáč 259
ŠTENPIEN, Erik – SVATUŠA, Ivan (eds.). *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí. (100 Jahre des Vertrags von Trianon – Diplomatie, Staat und Recht um die Jahrhundertwende.)* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach [on line herausgegeben], 2021, 340 S. ISBN 978-80-574-0040-0; (e-Publikation).
Radoslav Žgrada 261

Liste der Autoren 267

CONTENTS

STUDIES

Commercial Undertakings and Associations of Slovaks in Vojvodina in 1918–1941
Ján Tkáč 13
Agriculture During the Slovak Republic (1939–1945) by Way of the Example of Hnúšťa District
Patrik Beňuš 36
First Secret Episcopal Ordinations in Slovakia
Róbert Letz 58
Trial and Defence. Minister of Finance of the First Slovak Republic, JUDr. Mikuláš Pružinský, Before the National Court in October and November 1947
Karol Fremal 82
The Constitution of the Czechoslovak Socialist Republic of 1960 and Slovak-Czech Constitutional Relations in 1960–1992
Bruno Čanády 106

MATERIALS

Mikuláš Dohnány's Historicism. 170 Years Since the Death of a Prominent Štúr's Group Member
Pavol Parenička 145
Preparations for Peace Treaty with Hungary and Demarcation of Czechoslovak State Borders
Bruno Čanády 157
Emperor Charles I of Austria (Charles IV) and His Peace and Monarchy Federalization Efforts
Stanislav Žlnay 187
Central Office of Slovak Community Theatres During the Active Working Days of Henrich Bartek—the Cultivator of Stage Diction
Július Lomenčík 204

DOCUMENTS

Aryanization of Cinkografia Horský in Žilina by Matica Slovenská
Zdenko Tkáč 215
Memories of Pavol Čarnogurský, Member of the Assembly/Diet of the Slovak Republic, from the End of the War
Oľga Slivková 219
Ukrainian Refugees in Slovakia in 1944
Róbert Letz 235

PORTRAITS

Obituary of Prof. PhDr. Július Bartl, CSc.
Róbert Letz 241
On the 100th Anniversary of the Birth of Michal Potemra
Radoslav Žgrada 244
Archivist of the Capital City of Bratislava PhDr. Anna Buzinkayová (1952 – 2022) left in eternity
Peter Mulík 247

RECENZIE

HRUBOŇ, Anton a kol. *Fašizmus náš slovenský. ["Our Slovak Fascism"].* Bratislava : Premedia Group, s. r. o., 2021. 310 s. ISBN 978-80-8159-811-1.
Rudolf Maník 253
KRAJČÍR, Lukáš a kol. *The Year 1919 and Slovakia—Probes into Key Events, Institutions, Authorities and Personalities* Martin : Matica slovenská, 2021. 250 s. ISBN 978-80-8128-273-7.
Zdenko Tkáč 259
ŠTENPIEN, Erik – SVATUŠA, Ivan (eds.). *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí. (100 years of the Treaty of Trianon – diplomacy, state and law at the turn of the century.)* Košice : Pavel Jozef University Šafárika v Košiciach [published online], 2021, 340 p. ISBN 978-80-574-0040-0 (e-publication).
Radoslav Žgrada 261

List of Authoren 267

Prvé tajné biskupské vysviacky na Slovensku

Róbert Letz

Tajné kňazské a biskupské vysviacky na Slovensku sú špecifickou, dodnes pomerne málo spracovanou problematikou. Pritom ide o kľúčovú problematiku, ktorá patrí do širšieho kontextu zrodu a pôsobenia skrytej (tajnej) cirkvi v období komunistického režimu. Práve skrytá cirkev bola osobitým fenoménom, reakciou na drastické zásahy, namierené proti cirkvi, ktorá na Slovensku predstavovala hlavný prúd odporu proti prenikaniu komunistickej ideológie. Cirkev na Slovensku nebola pripravená na prevzatie moci komunistickou stranou ani na pôsobenie v ilegalite. Skoré represívne zásahy štátneho aparátu po roku 1945 (poštátnenie cirkevného školstva a internátov, zatýkanie kňazov a dvoch biskupov Jána Vojtaššáka a Michala Buzalku, zrušenie väčšiny cirkevných spolkov, zastavenie a neskôr len striktne obmedzené vydávanie cirkevnej tlače, prehliadky na biskupských úradoch a pod.) do istej miery signalizovali, čo bude nasledovať neskôr. Slovensko v rokoch po vojne napriek obmedzujúcim opatreniam charakterizovalo silné duchovné prebudenie, ktoré bolo citlivou kolektívnou reakciou vyjadrujúcou odhodlanie zachovať si náboženskú identitu a súčasne ho možno chápať aj ako prejav obáv z budúcnosti.

Svätá stolica nadobudla bohaté skúsenosti s prenasledovaním katolíckej cirkvi v prvých dekádach 20. storočia v Mexiku, Sovietskom zväze a Španielsku, ale aj počas druhej svetovej vojny. Pomery spojené s prenasledovaním cirkvi si vyžadovali výnimky z platného kánonického práva, zavedenie určitých osobitných pravidiel a postupov, ktoré by umožnili zjednodušenie obradov, vysluhovania sviatostí a v prípade znemožnenia výkonu úradu biskupov ich nahradenie kňazmi, ktorí by prevzali ich kompetencie. Mala sa tým zabezpečiť kontinuita pôsobenia miestnej cirkvi. Tieto opatrenia sa nazývajú mimoriadne fakulty.[1] Svätá stolica s veľkými obavami vnímala rozšírenie sovietskeho mocenského a politického vplyvu v strednej Európe ešte koncom druhej svetovej vojny. Tieto obavy sa začali potvrdzovať po skončení vojny, keď sa etablovali režimy tzv. ľudovej demokracie a napokon sa potvrdili po úplnom prevzatí moci komunistickými stranami v jednotlivých štátoch.[2] Deklarované rešpektovanie náboženských práv a slobôd sa dostávalo do otvoreného konfliktu so záujmom totalitného režimu podriadiť si jednotlivcov a celú spoločnosť. Katolícka cirkev ako celosvetová inštitúcia so svojou hierarchickou štruktúrou tu predstavovala prekážku. Stala sa objektom záujmu komunistického straníckeho a štátneho aparátu s cieľom podriadiť si ju, kontrolovať a usmerňovať.

---

[1] VYBÍRALOVÁ, Eva. Mimořádné fakulty v Československu v letech 1948–1989. In *Revue církevního práva*, roč. 24, 2019, č. 2, s. 43-62.

[2] CHENAUX, Philippe. *Katolická církev a komunismus v Evropě (1917 – 1989). Od Lenina k Janu Pavlu II.* Praha : Rybka Publishers, 2012, s. 93-104; LUXMOORE, Jonathan – BABIUCHOVÁ, Jolanta. *Vatikán a rudý prapor. Boj o duši východní Evropy.* Praha : Volvox Globator, 2003, s. 102-106.

Pražský internuncius Saverio Ritter pri svojom príchode do obnoveného Československa v júni 1945 priniesol mimoriadne fakulty.[3] To znamenalo, že Svätá stolica počítala s tým, že môže dôjsť k zhoršovaniu postavenia katolíckej cirkvi a k jej prenasledovaniu. Úplné prevzatie moci komunistickou stranou v Československu 25. februára 1948 bolo impulzom pre novú aktivitu Svätej stolice. Svätá stolica veľmi citlivo vnímala konfiškáciu cirkevných majetkov, školský zákon a množiace sa mediálne útoky najvyšších vládnych predstaviteľov na cirkev a pápeža. Pápež Pius XII. opatrením Nominatio substitutorum z 29. júna 1948 rozhodol, aby si sídelní biskupi vymenovali dvoch náhradných ordinárov, ktorí by v prípade, ak im bude znemožnené vykonávať úrad, prevzali vedenie diecézy.[4] Sekretár Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti Domenico Tardini poslal 3. októbra 1948 chargé d'affaires pražskej internunciatury Giuseppe Sensimu nový text mimoriadnych pápežských fakúlt. Tieto fakulty mali ostať v platnosti iba počas pretrvávajúceho nebezpečenstva a ich používanie bolo viazané na nemožnosť korešpondencie so Svätou stolicou. Držiteľ fakúlt si mal premyslieť, na koho deleguje časť fakúlt alebo ich celok, ak mu bude bránené vo vykonávaní jeho úradu. Mimoriadne fakulty sa nemali použiť v prípade vymenovania biskupa alebo dišpenzu od kňazského celibátu, v prípade zriadenia alebo zmeny stavu diecéz a apoštolských administratúr. K mimoriadnym fakultám patrili inštrukcie pre vedenie diecéz a pre zabezpečenie nepretržitej jurisdikcie, fakulty pre ordinárov pre prípad skutočnej nutnosti, fakulty pre deportovaných, zajatých alebo prenasledovaných kňazov a kongregačné fakulty.[5] Z uvedených skutočností vyplýva, že názor, podľa ktorého mimoriadne fakulty priniesol z Vatikánu do ČSR litoměřický biskup Š. Trochta v novembri 1948, neobstojí.[6] Trochta skutočne navštívil v novembri 1948 Vatikán spoločne s pražským arcibiskupom Josefom Beranom a košickým biskupom Jozefom Čárskym. Išlo o cestu ad limina apostolorum. Všetci traja cirkevní hodnostári sa stretli s pápežom Piom XII. a navštívili Štátny sekretariát, kde rokovali so sekretárom pre mimoriadne cirkevné záležitosti Domenicom Tardinim. Nič však nenasvedčuje tomu, že by Trochta alebo niektorí z ďalších dvoch cirkevných hodnostárov dostali mimoriadne fakulty. Táto skutočnosť sa nepotvrdila ani počas vyšetrovania Trochtu Štátnou bezpečnosťou (ŠtB) v roku 1953. Spomenutí traja biskupi skôr dostali inštrukcie, aby oddialili otvorený stret s komunistickou štátnou mocou. Tým by cirkev získala cenný čas na prípravu pre budúce prenasledovanie.[7]

Postavenie katolíckej cirkvi v Československu sa ďalej zhoršovalo. Diplomatický zástupca Svätej stolice v Prahe chargé ď affaires Gennaro Verolino udržiaval pravidelný kontakt s biskupmi a usiloval sa udržať ich jednotný postoj voči komunistickej moci, aby sa vnútorne nediferencovali a neustupovali jej tlaku alebo sa nedali zlákať sľubmi. Olomoucký arcibiskup Josef Karel Matocha, ktorý sa začiatkom marca 1949 vrátil

[3] VYBÍRALOVÁ, Eva. Pokroky v bádání o papežských mimořádných fakultách. K dějinám církve ve střední a jihovýchodní Evropě. In *Revue církevního práva*, roč. 26, 2021, č. 3, s. 37.
[4] HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky (1962 – 1989).* Bratislava : Univerzita Komenského, 2016, s. 21.
[5] Tamže, s. 38.
[6] VAŠKO, Václav. *Dům na skále. Církev skoušená.* Kostelní Vydří, 2004, s. 93.
[7] HRABOVEC, Emília. *Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky (1962 – 1989),* s. 22.

z Vatikánu, informoval biskupov, že Svätá stolica zásadne nesúhlasí s komunistickým režimom a nerobí si o ňom žiadne ilúzie. Nestavia sa však proti rokovaniu episkopátu s vládou, ak to bude v prospech cirkvi, no pri rokovaniach netreba príliš ustupovať. Niektorí biskupi mali v tejto veci principiálnejší odmietavý postoj, iní boli skôr naklonení kompromisu. Situácia sa vyhrotila počas biskupskej konferencie v Dolnom Smokovci 22. a 23. marca 1949. Pražský arcibiskup Josef Beran tu argumentoval, že za situácie, keď vláda neplní dohody a podniká nové kroky proti cirkvi, poškodzuje to jednostranne postavenie cirkvi a slúži len vláde a jej cieľom. Arcibiskup J. K. Matocha a litoměřický biskup Štěpán Trochta boli aj napriek existujúcim príkoriam za ústretovejší postoj a prijatie podmienok pre dohodu s vládou.[8] Toto stanovisko bola naklonená podporiť väčšina biskupov. Odhalenie odpočúvacieho zariadenia nainštalovaného ŠtB v rokovacej sále viedlo ku krachu ďalších rokovaní s komunistickou vládou. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že Československo sa v tomto období stalo priestorom prvého otvorenejšieho merania síl medzi katolíckou cirkvou a komunistickou mocou spomedzi štátov sovietskeho bloku. Dňa 10. júna 1949 došlo v Prahe k založeniu schizmatickej štátnej Katolíckej akcie, iniciovanej komunistickým straníckym vedením. Biskupi odmietli štátnu Katolícku akciu v osobitnom tajne rozširovanom pastierskom liste a Svätá stolica ju odsúdila dekrétom Posvätnej kongregácie svätného Ofícia z 20. júna 1949. Nasledoval dekrét Posvätná kongregácia svätného Ofícia proti komunizmu z 28. júna 1949. V dňoch 25. až 28. júna 1949 navštívil G. Verolino osobne všetkých slovenských biskupov a povzbudil ich, aby sa nedali zastrašiť.[9] Dňa 13. júla 1949 ho komunistická vláda vypovedala z ČSR. Nahradil ho Ottavio de Liva ako posledný diplomatický zástupca Svätej stolice, ktorý však nemal ani hodnosť chargé ď affaires, ale vystupoval iba vo funkcii legačného tajomníka. Po krachu štátnej Katolíckej akcie a brachiálnom potlačení aktívneho odporu veriacich na Slovensku došlo k nadiktovaniu tzv. cirkevných zákonov. Dňa 14. októbra 1949 bol prijatý zákon č. 217/1949 Zb., ktorým sa zriaďuje Štátny úrad pre cirkevné veci a zákon č. 218/1948 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností. Cirkvi boli postavené pod prísny štátny dozor a nemohli sa slobodne rozvíjať. Každé menovanie cirkevného hodnostára bolo viazané na predchádzajúci súhlas štátnej moci. O. de Livovi sa v septembri 1949 podarilo nadviazať styk s pražským arcibiskupom J. Beranom, internovaným v jeho sídle.[10] Po spoločnej porade o využití mimoriadnych fakúlt napokon rozoslal mimoriadne fakulty českým a slovenským ordinárom v liste datovanom 29. októbra 1949, distribuovanom kuriérom. O. de Liva počítal s tým, že bude musieť opustiť Československo, preto nepovažoval za vhodnú subdelegáciu jedinej osoby. Mimoriadne fakulty preto preniesol na všetkých ordinárov v rámci teritórií, ktoré spravovali.[11] O. de Liva postupne vyzval jednotlivých biskupov z diecéz vtedajšej ČSR, aby sa v prípade znemožnenia výkonu svojej funkcie (napríklad internáciou, zaistením, vyhnanstvom,

[8] KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948 – 1953.* Brno : Doplněk, 1993, s. 63-65.
[9] ŠMÍD, Marek. *Apoštolský nuncius v Praze*, s. 332.
[10] Je zaujímavé, že československá ŠtB a štátne orgány, poverené dozorom cirkvi, tolerovali osobný styk internovaného J. Berana s O. de Livom. Od januára do marca 1950 sa J. Beran s O. de Livom stretli trinásťkrát. ŠMÍD, Marek. *Apoštolský nuncius v Praze.* Brno : CDK, 2015, s. 313.
[11] VYBÍRALOVÁ, Eva. Pokroky v bádání o papežských mimořádných fakultách, s. 38-39.

ale aj pri znemožnení voľby kapitulárneho vikára podľa platných cirkevných predpisov) postarali o zabezpečenie riadneho chodu diecéz. Biskupi potom vymenovali svojich tajných zástupcov za generálnych vikárov. Pre každú diecézu boli menovaní dvaja v prípade, že by došlo aj k zaisteniu niektorého z nich. Presné inštrukcie o postavení a kompetenciách týchto vikárov prišli v podobe tajných fakúlt, ktorých doručenie biskupom sprostredkoval O. de Liva začiatkom roka 1950, teda krátko pred svojím odchodom z ČSR 18. marca 1950.[12] Biskupi boli prostredníctvom pražskej internunciatúry poučení, aby tajné fakulty používali rozvážne a iba v prípade nutnosti. O existencii mimoriadnych pápežských fakúlt sa dozvedela ŠtB, takže sa stali predmetom vyšetrovania väznených slovenských katolíckych biskupov J. Vojtaššáka, M. Buzalku a P. Gojdiča v lete a v jeseni 1950.[13]

Časť tajných fakúlt pamätala aj na rehoľníkov. Obsahovala inštrukcie, ktoré umožňovali ich väčšiu flexibilitu. Rehole dostali právomoc potvrdiť generálnych predstavených po uplynutí doby ich úradu, ak je znemožnené konanie kapituly, potvrdzovať provinčných predstavených, dišpenzovať od nedostatku veku, ak by to bolo potrebné pri zastávaní úradu predstaveného novicov aj skrátiť alebo predĺžiť noviciát, ďalej umožniť skladať sľuby pred stanoveným termínom, dišpenzovať na čas od rehoľných predpisov, ktoré sa týkajú rehoľnej disciplíny a dišpenzovať od klauzúry. Tieto právomoci sa osobitne týkali kňazského svätenia. Biskup mohol na základe tajných fakúlt dišpenzovať od nedostatku kánonického veku pre kňazskú vysviacku do hranice 12 mesiacov chýbajúcich do dovŕšenia kánonického veku. Ďalšou podmienkou bolo absolvovanie aspoň tri a pol roka bohosloveckých štúdií.[14]

---

[12] Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. V-2309-MV, mapa 1. MV Správa vyšetřování. Protokol o výpovědi sepsaný se zajištěným ThDr. Š. Trochta. Praha 4. 12. 1953. Archív Ústavu pamäti národa (AÚPN) Bratislava, f. S-ŠtB Bratislava, S-1410/11. Stenografický záznam z hlavného pojednávania J. Vojtaššák a spol. Bratislava 11. 1. 1951.

[13] J. Vojtaššák vypovedal o mimoriadnych fakultách pred vyšetrovateľmi ŠtB 16. 11. 1950. Počas hlavného pojednávania pri procese J. Vojtaššák a spol. 11. 1. 1951 došlo ku konfrontácii medzi J. Vojtaššákom a sudcom K. Bedrnom vo veci mimoriadnych pápežských fakúlt a náboženskej slobody v štáte: „Bedrna: Akým spôsobom ste dostali doručenie tejto fakulty z pražskej internunciatúry? Vojtaššák: Kuriérom. Bedrna: Kuriérom z Prahy, teda nie poštou. V máji 1950 vy ste dostali kuriérom tajné ilegálne pod najprísnejším pápežským tajomstvom tajné fakulty a zase malo to byť tajne urobené. Čo ste s tým urobili? Vojtaššák: Ja som splnil to, čo sa odo mňa žiadalo. Delegoval som na miesto moje, keď sám nebudem môcť plniť v úrade svoju prácu... Bedrna: Môže u nás biskup slobodne slúžiť omše. Bránil Vám niekto? Vojtaššák: Keď som zatvorený, nemôžem slúžiť omše. Bedrna: Môže u nás krstiť kňaz slobodne? Vojtaššák: Môže. Bedrna: Môže u nás kňaz slobodne sobášiť? Vojtaššák: Môže. Bedrna: Tak načo treba tajných ilegálnych biskupov, keď tí, ktorí sú na slobode, môžu slobodne náboženské obrady konať. Vojtaššák: Keď som ja zatvorený, nemôžem omše slúžiť, ani krstiť. Bedrna: Neboli ste zatvorený preto, že ste omše slúžili, krstili alebo pre náboženské úkony, ale preto, že ste protištátny zločinec.“ AÚPN Bratislava, KS ZNB, S-ŠtB BA, Fond starých písomností, arch. č. S-1410/9, reg. č. 1582, J. Vojtaššák a spol. Stenografický záznam z hlavného pojednávania 11. 1. 1951, 10.10 – 10.20. Citované pasáže boli v oficiálnom vydaní publikácie *Proces proti vlastizradným biskupom J. Vojtaššákovi, Michalovi Buzalkovi a Pavlovi Gojdičovi.* Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti, Tatran, 1951, upravené. Vynechali z nich časti, kde hovorí, že vo väzení nemôže slúžiť omše a krstiť.

[14] ABS Praha, f. V-2309-MV, podsvazek 2. Facultates ob rerum temporumque discrimina ac praesertim gravissimas propter rei vehicularis difficultates, quibus certarum regonum Ordinarii cum Apostolica Sede per litteras communicare prohibentur a SS. mo D. no Nostro PIO Divina Providentia PAPA XII Suo in iisdem regionibus Legato concessae.

V rýchlo sa zhoršujúcich podmienkach v ČSR hľadala Svätá stolica prostriedky, ako posilniť postavenie cirkvi a zabezpečiť ju v prípade prenasledovania. Reagovala tak, že vymenovala väčší počet nových svätiacich biskupov. Zmyslom bolo posilnenie náboženského života a súčasne personálne zabezpečenie diecéz v prípade uväznenia sídelných biskupov. Bol to dobre premyslený krok, pretože pri vymenovaní nových svätiacich biskupov Svätá stolica nemusela podľa dohody modus vivendi uzavretej s ČSR v roku 1928 menovanie oznámiť vláde. Na druhej strane to komunistický režim vnímal ako krok, ktorý bol namierený proti nemu. Za svätiacich biskupov boli vymenovaní trnavský apoštolský administrátor A. Lazík a rožňavský kapitulárny vikár R. Pobožný. Ich verejná biskupská vysviacka sa konala 14. augusta 1949 v Trnave. Štátne orgány na ňu vzhľadom na konflikt s cirkvou neboli pozvané. Napriek odkloneniu vlakovej a autobusovej dopravy a rôznym opatreniam ŠtB sa na vysviacku dostalo vyše desaťtisíc veriacich.[15] Správa o vysviacke nemohla byť zverejnená v domácej tlači ani v rozhlase. Od septembra do novembra 1949 sa konala séria vysviacok svätiacich biskupov. Ich menovanie sprostredkovala pražská internunciatúra. Vysviacky sa síce nekonali verejne a vedel o nich minimálny okruh osôb, ale počítalo sa s tým, že môžu vyjsť na známosť. Nemožno ich teda považovať za úplne utajené. Kajetán Matoušek bol 29. augusta 1949 vymenovaný za svätiaceho biskupa Pražskej arcidiecézy. Vysviacku prijal 17. septembra 1949 v Prahe z rúk pražského pomocného biskupa Antonína Eltschknera. František Tomášek bol telefonicky zavolaný na pražskú internunciatúru, kde mu oznámili vymenovanie za pomocného biskupa Olomouckej arcidiecézy. Vysvätil ho olomoucký arcibiskup J. K. Matocha. Jeho vysviacka sa konala 14. októbra 1949 v Olomouci.[16] Prvým takýmto spôsobom vysväteným biskupom na Slovensku bol Štefan Barnáš, rektor diecézneho seminára v Spišskej Kapitule. Dňa 25. októbra 1949 si Š. Barnáš z rúk O. de Livu prevzal v budove apoštolskej internunciatúry v Prahe dekrét pápeža Pia XII., ktorým ho vymenoval za pomocného svätiaceho biskupa Spišskej diecézy ako titulárneho biskupa Conanského.[17] Slovenská verejnosť a štátne orgány sa o vymenovaní Š. Barnáša za biskupa dozvedeli zo slovenského vysielania Vatikánskeho rozhlasu 31. októbra 1949 o 22.00 v noci.[18] Jeho vysviacka sa konala 5. novembra 1949 v kaplnke diecézneho seminára v Spišskej Kapitule v úzkom kruhu osôb – kolegov z vysokej bohosloveckej školy, niekoľkých známych kňazov, rehoľných sestier, bohoslovcov a najbližších príbuzných. Verejnosť bola vylúčená. Hlavným svätiteľom bol biskup J. Vojtaššák a spolusvätiteľom M. Kheberich.[19] V ďalších mesiacoch už prebiehalo tvrdé prenasledovanie cirkvi, preto sa aj vysviacky uskutočňovali v úplnom utajení za prítomnosti svätiteľov a s vylúčením akejkoľvek verejnosti.

---

[15] HAĽKO, Jozef. *Ave Crux. Život a dielo biskupa Ambróza Lazíka.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, s. 101-103.

[16] HARTMANN, Jan – SVOBODA, Bohumil – VAŠKO, Václav (zost.). *Kardinál Tomášek.* Praha : Zvon, 1994, s. 16.

[17] LETZ, Róbert. *Biskup Štefan Barnáš.* Bratislava : Ústav pamäti národa, 2017, s. 58.

[18] Archív slovenského oddelenia Vatikánskeho rozhlasu Rím. Vysielanie 31. 10. 1949, L. Slovacca, No 504.

[19] LETZ, Róbert. *Biskup Štefan Barnáš*, s. 60.

Dňa 3. septembra 1949 v Nitre sa mala uskutočniť tajná biskupská vysviacka provinciála rehole Spoločnosti Božieho Slova (verbistov) Vojtecha Bošanského. V tento deň Bošanského navštívil údajný biskup Achille Bonetti z Ríma, ktorý hovoril lámanou nemčinou. Odovzdal mu list od zástupcu generálneho predstaveného verbistov Johanna van den Heydena, v ktorom sa písalo, že Bonetti je tajný biskup z Ríma a jeho úlohou je uskutočniť rozhodnutie Svätej stolice – tajne vysvätiť Bošanského za biskupa. Jeho právomoc mala byť obmedzená iba na tajné kňazské vysviacky frátrov verbistov v prípade prenasledovania rehole. Bošanský o svojej tajnej biskupskej vysviacke vypovedal pred vyšetrujúcimi orgánmi ŠtB v roku 1961, teda s odstupom takmer 12 rokov: *„Po seznámení se s obsahem dopisu jsem byl tímto rozhodnutím sv. stolice přestrašen, neboť jsem něco takového neočekával. Biskup BONETTI mi hovořil, abych se toho nebál, že zde nejde o moji osobu, ale o zájem a dobro církve a řehole. Na to jsem biskupa BONETTIHO vyzval do mojí jizby, kde mi dál pokyny opatřit potřebné věci k mému vysvěcení. Knihu „Pontifikále" jsem opatřil v naší knihovně, oleje posvěcené biskupem jsem vzal v sakristii našeho kostela. Po opatření uvedených věcí přistoupil BONETTI k samotnému obřadu, který provedl skrácenou formou, takže celý ceremoniál trval asi půl hodiny. K tomu chci poznamenat, že BONETTI byl během obřadu oblečen v civilu, s kněžskou náprsenkou a límcem a já jsem byl oblečen v řeholním rouchu, neboť sám BONETTI hovořil, že za vyjímečných okolností je tento způsob obřadu dostačující... Požádal jsem jej také, že bych napsal pár vět van den HEYDENU, zdaby vzal dopis sebou. Když s tímto BONETTI souhlasil, napsal jsem několik vět, kde jsem děkoval za dopis a vyjmenování za tajného biskupa, že jsem byl BONETTIM vysvěcen což může také sám dosvědčit a že funkci jsem přijal jako težkou povinnost a břemeno jedině proto, že je to vůle sv. otce a zájem řeholních představených, když to také vyžadují zájmy církve a řehole."*[20] Spôsob vystupovania a komunikácie údajného tajného biskupa A. Bonettiho (náhlivé rokovanie, dorozumievanie lámanou nemčinou, hoci V. Bošanský študoval v Ríme a ovládal taliančinu), ktorý si odskočil autom z Viedne do Nitry, aby vykonal tajnú biskupskú vysviacku, obmedzenie tajných kňazských vysviacok na jednu rehoľu a tvrdenie, že dekrét o vymenovaní za biskupa mal byť uložený v archíve generalátu verbistov v Ríme, kde sa nikdy nenašiel a nenašiel sa ani v inom archíve, to všetko nasvedčuje, že išlo s najväčšou pravdepodobnosťou o spravodajskú hru ŠtB, ktorá mohla sondovať reakciu na ponúknutie tajnej biskupskej vysviacky v rehoľnom prostredí. Samotný V. Bošanský označil neskôr svoju údajnú tajnú kňazskú vysviacku za blamáž a komunistickú lož.[21] Faktom je, že sa stala jedným zo základných obvinení, na základe ktorého ho v procese v roku 1961 odsúdili na 14 rokov väzenia.[22]

---

[20] A ÚPN, Bratislava, f. KS ZNB S ŠTB Košice, V-990. Skupinový vyšetrovací spis V. Bošanský a spol. Protokol o výpovedi s V. Bošanským. Košice 7. 3. 1961. V. Bošanský podobne vypovedal aj pred konfidentom ŠtB, ktorý bol nasadený do jeho väzenskej cely počas vyšetrovania.

[21] Bližšie o údajnej tajnej vysviacke V. Bošanského GERBOC, Tomáš. *Spoločnosť Božieho Slova v Československu počas komunistického režimu.* Dizertačná práca. Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2021, s. 189-219.

[22] A ÚPN, Bratislava, f. KS ZNB S ŠTB Košice, V-990. Skupinový vyšetrovací spis V. Bošanský a spol. Rozsudok Krajského súdu v Košiciach 31. 8. 1961.

V roku 1950 represívne zásahy proti katolíckej cirkvi kulminovali. Biskupi boli zaistení alebo izolovaní v domácom väzení, mužské a ženské rehole prežívali pokus o násilnú likvidáciu v akciách K a R, gréckokatolícka cirkev bola násilne zlúčená s pravoslávnou v rámci akcie P, „reakčných kňazov" sústreďovali v táboroch, desiatky skončili pred súdnymi tribunálmi komunistickej justície. Začiatkom marca 1950 priviedol provinciál jezuitov František Šilhan kňaza Ladislava Hlada do budovy pražskej internunciatúry k vatikánskemu zástupcovi O. de Livovi. De Liva odovzdal Hladovi menovací dekrét, podľa ktorého ho pápež vymenoval za svätiaceho biskupa s právomocou zastupovať biskupov v českých krajinách, ak im štátna moc bude brániť vo vykonávaní ich úradu.[23] Menovací pápežský dekrét z 9. februára 1950 výslovne uvádzal, že nesmie nosiť biskupské insígnie a majú ho vysvätiť dvaja biskupi. Iniciátorom vymenovania L. Hlada za biskupa bol pražský arcibiskup Josef Beran. Hlad prijal biskupskú vysviacku 26. marca 1950 v Litoměřiciach v súkromnej kaplnke biskupa Š. Trochtu, ktorý bol jeho svätiteľom. Ďalším svätiteľom bol biskup K. Matoušek. Podľa Š. Trochtu: *„Vysvěcení kněze Hlada na biskupa mělo být z mé strany uchováno v nejpřísnějším tajemstvím ve svědomí. Toto platilo i pro další osoby, ktoré byly na tomto svěcení přítomny."*[24] Hlad bol internovaný v júni 1950 a v septembri 1950 odsúdený na tri roky väzenia. V roku 1951 ho prepustili z väzenia, ale ŠtB nezistila, že je tajne vysvätený za biskupa. Preto v rokoch 1952 – 1954 udeľoval tajné kňazské vysviacky. O Hladovej biskupskej vysviacke sa ŠtB dozvedela v roku 1953 v súvislosti so zaistením biskupa Trochtu.[25] Dekrétom z 30. marca 1950 pápež Pius XII. menoval za svätiaceho biskupa vicerektora kňazského seminára v Hradci Králové Karla Otčenáška s poverením prevziať riadenie Královohradeckej diecézy, ak sa biskupský stolec uprázdni, alebo bude biskupovi bránené vo výkone jeho úradu. Tajná vysviacka iba 30-ročného K. Otčenáška sa uskutočnila 30. apríla 1950 v biskupskej kaplnke v Hradci Králové. Jeho svätiteľom bol královohradecký sídelný biskup Mořic Pícha.[26] Otčenáškova vysviacka sa prezradila už o niekoľko mesiacov. Ešte v júli 1950 bol internovaný a následne v roku 1954 odsúdený na 13 rokov väzenia. Prepustili ho v roku 1962.[27]

Ďalšia tajná biskupská vysviacka na základe predchádzajúceho pápežského dekrétu sa uskutočnila na Slovensku. Za svätiaceho biskupa bol 29. apríla 1950 vysvätený Anton Richter, dekan-farár v Topoľčanoch. Svätiteľom bol biskup Michal Buzalka. Vysviacku

---

[23] KAHOUNOVÁ, Miloslava. *Ladislav Albert Hlad.* Dostupné na internete: <http://www.ustrcr.cz/cs/ladislav-albert-hlad>.

[24] ABS Praha, V-2309-MV-mapa 1. MV Správa vyšetřování. Protokol o výpovědi sepsaný se zajištěným ThDr. Š. Trochta. Praha 7. 12. 1953.

[25] L. Hlad v roku 1955 za dodnes nevyjasnených okolností havaroval pri jazde na motorke, do ktorej narazilo nákladné auto. V dôsledku havárie mu museli amputovať nohu. Vodič motorky, tajný bohoslovec Vladimír Kabát, podľahol následkom zranení. V roku 1960 bol L. Hlad odsúdený na 9 rokov väzenia. Prepustili ho v roku 1963. KAHOUNOVÁ, Miloslava. *Ladislav Albert Hlad.* Dostupné na internete: <http://www.ustrcr.cz/cs/ladislav-albert-hlad>. BURSÍK, Tomáš. *Osud odbojové organizace Černý lev 777.* Praha : Odbor archiv bezpečnostních složek MV ČR, 2007, s. 13.

[26] SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad. Rozhovory s arcibiskupem Karlem Otčenáškem a jeho přáteli*. Praha : Vyšehrad, spol. s r. o., 2004, s. 74-75.

[27] ZAVŘEL, Miroslav. *Otec biskup Karel*. Havlíčkův Brod : Tiskárny Havlíčkův Brod, 1992, s. 27-29.

vykonal na pokyn biskupa Ambróza Lazíka, no bez jeho osobnej prítomnosti. Pri obrade biskupskej vysviacky asistovali špirituál bratislavského seminára Viliam Hoťka a prefekt seminára Emil Bobocký. Obrad sa uskutočnil v byte špirituála Hoťku.[28] Richterovu vysviacku niektorí autori spochybňujú,[29] u iných vládne nejednotnosť v určení jej presného dátumu.[30] Zmienku o Richterovej biskupskej vysviacke neobsahujú materiály, ktoré sa zachovali k osobe jeho svätiteľa M. Buzalku ani archívne materiály biskupa Ambróza Lazíka, ktorý mal o nej vedieť. Ani v osobnej karte A. Richtera uloženej v archíve Trnavskej arcidiecézy sa nenachádza zmienka o biskupskej vysviacke.[31] Faktom však je, že pápež Pius XII. vymenoval A. Richtera za titulárneho biskupa v Peltae.[32] Podľa autentického svedectva Emila Bobockého, osobne prítomného pri akte Richterovej vysviacky, sa vysviacka uskutočnila 29. apríla 1950.[33] Richter mal organizačné schopnosti a ešte v medzivojnovom období sa angažoval v katolíckych spolkoch a venoval sa mládeži. Je otázka, či A. Richter bol vhodne vytypovanou osobou pre biskupskú vysviacku vzhľadom na jeho konflikt s komunistickou mocou. Za to, že 7. septembra 1949 na farskom úrade v Topoľčanoch odoprel zapísať za birmovného otca Štefanovi Streicherovi poslanca KSS Jozefa Košeckého, ktorý agitoval za štátnu Katolícku akciu, sa stal objektom záujmu Štátnej bezpečnosti.[34] A. Richter bol stíhaný na slobode za trestný čin vlastizrady. Oddiel ŠtB v Topoľčanoch naňho podal trestné oznámenie 16. novembra 1949. Dňa 25. apríla 1950 podala na A. Richtera Štátna prokuratúra v Bratislave obžalobu. Krátko na to sa 9. mája 1950 Rada Štátneho súdu uzniesla o konfiškácii jeho celého majetku.[35] A. Richtera zatkli 30. mája 1950. Napokon 19. augusta 1950 ho senát Štátneho súdu v Bratislave

---

[28] BOBOCKÝ, Emil. Všetko na Božiu slávu. In *Rodinné spoločenstvo*, roč. 16, 2000, č. 6, s. 18; DIAN, Daniel. Pravda o Mons. Antonovi Richterovi. In *Duchovný pastier*, roč. 81, 2000, č. 6, s. 273-274.

[29] Historik Jan Pešek sa najprv priklonil k Richterovej vysviacke v práci PEŠEK, Jan. Konflikty štátu a katolíckej cirkvi na Slovensku v začiatkoch totality 1949 – 1951. In PEŠEK, Jan (zost.). *V tieni totality.* Bratislava : HÚ SAV – Nadácia M. Šimečku, 1996, s. 110. Neskôr sa od tohto tvrdenia dištancoval v diele PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku.* Bratislava : VEDA, 1997, s. 203.

[30] Historik František Vnuk uviedol, že A. Richtera vysvätil 29. 4. 1950 biskup A. Lazík. HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 1. diel. Trnava, 1992, s. 154. Okolnosti vysviacky upresnil v diele VNUK, František. *Pokus o schizmu a iné proticirkevné opatrenia v rokoch 1949 – 1950.* Bratislava : Ústav dejín kresťanstva, 1996, s. 87, kde spresňuje, že: „Vysviacku vykonal biskup Michal Buzalka v kancelárii dekana bohosloveckej fakulty v Bratislave za prítomnosti špirituála Viliama Hoťku." V ďalšom diele VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch.* Martin : Matica slovenská, 1999, s. 83 F. Vnuk posunul vysviacku A. Richtera na november 1949, keď píše, že ju „... vykonal biskup M. Buzalka koncom novembra 1949 v kancelárii dekana bohosloveckej fakulty v Bratislave."

[31] Archív rímskokatolíckeho arcibiskupského úradu v Trnave, Osobné spisy kňazov, Anton Richter 1889 – 1975.

[32] BARBERINI, Giovanni (ed.). *La politica del dialogo. Le Carte Casaroli sull' Ostpolitik vaticana.* Bologna : Società editrice il Mulino, 2008, s. 300.

[33] BOBOCKÝ, Emil. Všetko na Božiu slávu. In *Rodinné spoločenstvo*, roč. 16, 2000, č. 6, s. 18; DIAN, Daniel. Pravda o Mons. Antonovi Richterovi. In *Duchovný pastier*, roč. 81, 2000, č. 6, s. 273-274.

[34] AÚPN Bratislava, f. S-18, Pst III 680/49. Obžaloba Štátnej prokuratúry odd. v Bratislave na A. Richtera. Bratislava 25. 4. 1950. Rozsudok potvrdil senát Najvyššieho súdu rozsudkom 23. 11. 1950.

[35] ŠA Bratislava, f. Štátna prokuratúra, k. č. 50, Pst III 680/49, dok. č. Or III 216/50. Uznesenie Rady Štátneho súdu. Bratislava 9. 5. 1950. Dokument podpísal K. Bedrna.

za predsedníctva Karla Bedrnu odsúdil na 8 mesiacov odňatia slobody.[36] Z väzenia ho prepustili 30. januára 1951. Richterova tajná biskupská vysviacka ostala utajená. Nie je známe, že by tajne vysväcoval kňazov.

Rehole po drastickom zásahu v rámci Akcie K v apríli a máji 1950 odmietali trpne čakať a asistovať pri vlastnej likvidácii. Hľadali spôsob, ako si napriek sústredeniu zachovať spojenia a vlastnú rehoľnú identitu. Na stupňujúci proticirkevný tlak aktívne reagovali jezuiti. Predstavený slovenskej viceprovincie páter Ján Srna vo februári 1950 vymenoval na základe mimoriadnych fakúlt svojich troch tajných zástupcov: Mateja Marka, predstaveného rehoľného domu v Piešťanoch, Rudolfa Mikuša, novicmajstra v Ružomberku, a Jozefa Jurovského, superiora rehoľného domu v Spišskej Novej Vsi, pre prípad, že by mu bolo znemožnené viesť rehoľu a zabezpečiť výchovu rehoľného dorastu. Urobil to písomne s inštrukciou, aby adresát menovací dekrét ihneď po doručení zničil. Páter Marko bol uvedený ako prvý zástupca viceprovinciála.[37] Toto rozdelenie neznamenalo iba stupeň dôležitosti, ale aj geografické kompetencie. Páter Mikuš dostal na starosti oblasť východného Slovenska, páter Jurovský stredné Slovensko a páter Marko západné Slovensko. Predstavení jezuitov získali vopred dôvernú informáciu o pripravovanom násilnom zákroku proti reholiam, no napriek tomu ich násilné prepadnutie kláštorov a sústredenie v rámci akcie K vystavilo tvrdej skúške. Páter Srna bol internovaný v Pezinku, Báči, Podolínci a napokon v českom Oseku. Vedenie rehole prevzal páter Marko, ktorý sa od konca apríla 1950 do februára 1952 liečil na TBC pľúc v bratislavskej Štátnej nemocnici na Miletičovej ulici (tzv. cholera baráky). Páter Jurovský bol internovaný v Pezinku, potom v Báči, Podolínci a napokon v českom Želivě. Páter Mikuš bol v apríli 1950 internovaný v Jasove, potom v Podolínci a odtiaľ v júni 1950 vzhľadom na jeho vysoký vek a zhoršený zdravotný stav v Belušských Slatinách.

Viacerí jezuitskí novici absolvovali násilne prerušené štúdiá tajne v ťažkých podmienkach sústreďovacieho kláštora v Podolínci. Profesori z jezuitského teologického inštitútu v Trnave Alojz Litva, Ján Dieška a Jozef Lackovič sústredení v Podolínci, potom rozhodli, že viacerí jezuitskí bohoslovci môžu tajne prijať kňazskú vysviacku. Oni sami po tejto vysviacke túžili a boli odhodlaní pokračovať v sledovaní rehoľného ideálu aj napriek hrozbe represívneho postihu. Jeden z nich, Pavol Hnilica, začal navštevovať od augusta 1950 na infekčnom oddelení bratislavskej Štátnej nemocnice pátra Marka, hoci dovtedy sa osobne nepoznali. Do roku 1951 ho navštívil asi desaťkrát. Stretávali sa v miestnosti u predstavenej rehoľných sestier bratislavskej Štátnej nemocnice Antónie Kutišovej a okrem toho sa dorozumievali šifrovanými telegramami.[38] P. Hnilica navštívil Rudolfa Mikuša v trenčianskej nemocnici a radil sa s ním, ako kňazské vysviacky najlepšie uskutočniť. Ako najschodnejší sa ukázal variant s rožňavským biskupom R. Pobožným.

---

[36] Tamže, dok. č. Or III 216/50/22. Rozsudok Štátneho súdu. Bratislava 16. 8. 1950. Spoločne s A. Richterom bol odsúdený aj jeho kaplán Jozef Žigo na trest 7 mesiacov väzenia. A. Richtera prepustili z leopoldovskej väznice 30. 1. 1951.

[37] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7 KSMV Košice. Protokol o výpovedi spísaný s obvineným Matejom Markom. Košice 26. 7. 1955.

[38] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7 KSMV Žilina. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 27. 9. 1955.

Mikuš ho dobre poznal a vedel aj to, že spomedzi biskupov, ktorí sa nachádzali od leta 1950 v izolácii, bol najmenej strážený. Mikuš potom vlastnoručne napísal po latinsky dobrozdanie, aby mohol Hnilica prijať kňazskú vysviacku.[39] Hnilicova tajná kňazská vysviacka sa uskutočnila 29. septembra 1950 v nemocničnej kaplnke v Rožňave. Tou istou cestou prostredníctvom odporúčania R. Mikuša 1. októbra 1950 biskup Pobožný vysvätil tajne za kňazov Jána Korca, Pavla Horského a Alojza Voleka.[40] Korec a ďalší vysvätení kňazi si potom tajne dokončili teologické štúdiá. Zástupca viceprovinciála M. Marko však nechcel ostať iba pri kňazských vysviackach. Jeho cieľom boli tajné biskupské vysviacky, ktoré by zjednodušili postup pri tajných kňazských vysviackach. Odstránila by sa tým závislosť na strážených diecéznych biskupoch. V jeseni 1950 sa o tajných biskupských vysviackach radil s českým jezuitom Stanislavom Havelkom v Prahe-Krči v domove dôchodcov. Havelka proti tomu nič nenamietal.[41] Koncom októbra 1950 prišiel na pokyn M. Marka za R. Mikušom jezuita Milan Kohutiar. Tlmočil mu Markov odkaz, aby mu dal dobrozdanie pre biskupa Pobožného na tajnú biskupskú vysviacku. Páter Mikuš to odmietol: *„Ja som však doporučenie Kohutiarovi na jeho vysvätenie za tajného biskupa odmietol vydať s tým, že on na to nie je schopný a Markovi som po Kohutiarovi odkázal, že s jeho návrhom nesúhlasím.“*[42] Túto skutočnosť potvrdil aj páter M. Marko.[43] Kohutiar sa tak nestal prvým tajným biskupom v jezuitskej línii, ale Mikušovo odmietnutie malo veľký význam, pretože páter Marko sa vo veci možnej tajnej biskupskej vysviacky na Mikuša neobrátil a konal v tejto veci samostatne.

P. Hnilica musel po vysviacke odísť na vojenské cvičenie a po jeho absolvovaní sa stal poslucháčom zdravotníckeho kurzu v Brne. Vďaka tomu získal študentskú legitimáciu a s ňou aj rôzne výhody, najmä väčšiu mobilitu. To umožnilo, aby sa stal dôležitou spojkou pri sprostredkovávaní ďalších tajných vysviacok, nielen pre jezuitov, ale aj pre členov iných reholí a bohoslovcov, ktorí v roku 1950 boli nútení prerušiť štúdium po zrušení diecéznych seminárov a založení centrálneho seminára bez súhlasu Svätej stolice. Okrem biskupa Pobožného po určitom váhaní presvedčil českého biskupa Kajetána Matouška, aby tiež vykonával tajné vysviacky. Obaja biskupi z bezpečnostných dôvodov nepoznali mená tých, ktorých tajne vysvätili za kňazov, aby ich v prípade vyšetrovania nemohli prezradiť.

Dňa 1. januára 1951 navštívil P. Hnilica tajného zástupcu viceprovinciála Mateja Marka. Hovorili o tom, že by sa pre budúcnosť mali zabezpečiť tajní biskupi z radov jezuitov, ktorí by mohli lepšie vykonávať tajné kňazské vysviacky. Podľa výpovede pátra

---

[39] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina, dok. č. B/4-V-5444/1955. Protokol o výpovedi spísaný s obvineným R. Mikušom. Žilina 13. 10. 1955.

[40] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 1. diel. Trnava : Dobrá kniha, 1992, s. 123-127.

[41] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7 V-487/7. KS MV Žilina, dok. č. B/4-V-5460/55. Protokol o výpovědi s obviněným M. Marko. Žilina 3. 10. 1955.

[42] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina, dok. č. B/4-V-5444/1955. Protokol o výpovedi spísaný s obvineným R. Mikušom. Žilina 13. 10. 1955.

[43] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina, dok. č. B/4-V-5460/55. Protokol o výpovědi s obviněným M. Marko. Žilina 20. 10. 1955; Protokol o výpovědi s obviněným M. Marko. Žilina 3. 10. 1955.

Marka: *„Já jsem Hnilicovi navrhl, že on by mohl zastávať funkci biskupa kdyby si vybral takového biskupa, který by jej jako tajného biskupa vysvětil. Hnilica navrhl biskupa Dr. Pobožného z Rožňavy. Já jsem s tímto souhlasil a napsal jsem pro Hnilicu doporučující lístek, s tím, aby doručitele lístku vysvětil na tajného biskupa. Na lístek jsem se podepsal jako zástupce provinciála a moje celé jméno. Asi za tři, nebo čtyři dny přišel Hnilica znovu za mnou a sdělil mě, že jej Dr. Pobožný na tajného biskupa vysvětil.“*[44] Hoci sa páter Marko vyjadril, že Hnilicu osobne spoznal až v jeseni 1950, keď ho navštívil na infekčnom oddelení bratislavskej Štátnej nemocnice, dôveroval mu. Pátrovi Markovi zrejme imponovala Hnilicova iniciatívnosť, rozhodnosť a flexibilita. V ďalšej časti výpovede páter Marko uviedol, že Hnilica ihneď súhlasil s prijatím tajnej biskupskej vysviacky.[45] V knižnom životopise P. Hnilicu sa však uvádza, že Hnilica rozhodne odmietol ponuku pátra Marka na vysviacku s tým, že sa necíti hodným zastávať túto funkciu a nie je na ňu pripravený. Marko jeho protesty nebral do úvahy.[46] Spôsob uvažovania pátra Mateja Marka a Pavla Hnilicu, dôvody, ktoré viedli k rozhodnutiu vykonať tajné biskupské vysviacky, priblížil P. Hnilica v jednom zo svojich spomienkových textov. Dokladá to, že sa obaja intenzívne zaoberali myšlienkou, či a do akej miery je ich konanie správne a legálne a ako bude na ich postup reagovať Svätá stolica. Pre vysviacku sa rozhodli na základe mimoriadnej situácie, ktorú charakterizovalo tvrdé prenasledovanie cirkvi, znemožnenie kontaktu so Svätou stolicou a vlastného presvedčenia o potrebe konať v prospech cirkvi. Ako sa P. Hnilica neskôr vyjadril, vychádzali z epikia.[47] Podstata epikia tkvie v tom, že ak od vyššej cirkevnej autority nebolo možné získať dišpenz, v mimoriadnych situáciách mohla osoba sama iniciatívne konať. Pritom sa predpokladalo, že osoba koná dobromyseľne a tak, ako jej káže spravodlivosť a všeobecné dobro. Vzhľadom na okolnosti sa neberie do úvahy záväznosť formy zákona (predpisu), ale predpokladaný úmysel zákonodarcu. Predpokladá sa, že sám zákonodarca by v danom prípade nechcel zaväzovať osobu, aby striktne dodržiavala zákon, ak by to mohlo viesť k nespravodlivosti či ku škode.[48]

P. Hnilica odcestoval ešte 1. januára 1951 večer za biskupom Pobožným do Rožňavy, aby tu prijal tajnú biskupskú vysviacku. Vysviacka sa uskutočnila na základe odporúčania prvého zástupcu viceprovinciála pátra M. Marka. P. Hnilica prijal biskupskú vysviacku 2. januára 1951 o 17.00 hod. Okrem svätiteľa biskupa R. Pobožného boli na nej prítomní

---

[44] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7 KS MV Žilina. Dok. č. B/4-V-5460. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 1. 10. 1955.

[45] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7 KS MV Žilina. Dok. č. B/4-V-5460. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 3. 10. 1955.

[46] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 1. diel, s. 146. Podobná interpretácia, ktorá vychádza z tohto prameňa ĎURČEK, Karol. Tajne svätení slovenskí biskupi v službe Cirkvi. In HUDAČEK, Milan (ed.). *Jezuiti na Slovensku v minulosti aj v súčasnosti.* Trnava : Dobrá kniha, 2012, s. 186.

[47] Archív biskupa Pavla Hnilicu (ABPH), P. Paolo 106, Spomienky biskupa P. Hnilicu. Príprava na vysv. bisk. IV. Nedatované, asi začiatok 80. rokov 20. storočia.

[48] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. III. Freiburg : Herder, 1959, s. 934-935; PIEPER, Josef. „Billigkeit“ in der Interpretation. In *Festschrift der Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein-Westfalen.* Wiesbaden : Springer Fachmedien, 1955, s. 134-135. Heslo Kánonická miernosť, epikia. Dostupné na internete: <https://beliana.sav.sk/heslo/kanonicka-miernost>.

Vojtech Schmidt, farár v Novej Bodve, a Pavol Kaľavský SJ, kaplán v Rožňave. Išlo o prvú biskupskú vysviacku, ktorú udelil R. Pobožný. V prípade miesta vysviacky sa vyskytujú dve verzie. Spomína sa zatemnená neobývaná kaplánska izba, ktorá sa nachádzala v prízemí biskupského úradu,[49] ale aj suterénna miestnosť rožňavskej nemocnice, kam biskup Pobožný prišiel pod zámienkou lekárskeho vyšetrenia, aby sa striasol svojich strážcov, dosadených štátnou mocou.[50] Podľa vyjadrenia samotného P. Hnilicu sa jeho biskupská vysviacka uskutočnila v rožňavskej nemocnici: *„Konala sa akoby v katakombách, v pivničnej miestnosti rožňavskej nemocnice, kde biskup Pobožný prišiel na ‚lekárske ošetrenie'. Kým sestričky-ošetrovateľky hostili v predsieni dvoch príslušníkov ŠtB, ktorí ho do nemocnice sprevádzali, biskup Pobožný sa odobral do suterénu nemocnice, kde ma v prítomnosti dvoch svedkov vysvätil za biskupa katolíckej cirkvi."*[51] Lokalizáciu biskupskej vysviacky do kaplánskej izby potvrdzuje svedectvo priameho svedka udalosti P. Kaľavského. Podľa neho bola izba upravená krátko pred vysviackou. Zatemnili sa okná, aby sa z námestia nedalo nič spozorovať.[52] Hnilica tak vzhľadom na zatemnenú miestnosť mohol nadobudnúť dojem, že ho vedú do pivnice. Navyše je potrebné uvedomiť si, že pod vplyvom citového pohnutia nemusel úplne presne vnímať prostredie, v ktorom sa vysviacka konala.

P. Hnilica sa stal biskupom po troch mesiacoch od tajnej kňazskej vysviacky. Mal dvadsaťdeväť rokov a zrejme v tom čase bol najmladším biskupom katolíckej cirkvi. Po vysviacke biskup Pobožný mladému biskupovi pripomenul, že mu *„... nemôže určiť nijakú konkrétnu diecézu, ale jeho diecéza sa rozprestiera od Pekingu cez Moskvu po Berlín a patria do nej krajiny, kde je Cirkev najviac prenasledovaná."*[53] P. Hnilica sa ujal svojho poslania. Začal tajne vysväcovať nových kňazov z prostredia Spoločnosti Ježišovej, ale aj iných reholí. (Prvú vysviacku uskutočnil 25. februára 1951 v Bratislave, ďalšie najmä vo väčších mestách na území celej ČSR.) Najlepším prostredím pre tajné vysviacky boli nemocnice, kde v tom čase ešte mohli pôsobiť rehoľné sestry. O tajných vysviackach si P. Hnilica nerobil žiadne záznamy a sám odhadol počet ním tajne vysvätených kňazov na 40 až 50.[54] V lete 1951 bol na neho vydaný zatykač a ŠtB sa ho usilovala za každú cenu vypátrať. Koncom augusta 1951 bol nútený opustiť svoj podnájom v Brne a prejsť do úplnej ilegality. Odcestoval do Bratislavy, kde sa v nemocnici stretol s pátrom Markom.[55] Zdôveril sa mu, že po ňom pátra bezpečnosť, a preto uvažuje o odchode do exilu. Vyžiadal si Markovu mienku o svojom zámere. Marko s jeho odchodom do exilu súhlasil. Podľa dohody sa Hnilica mal v Ríme prihlásiť u generála jezuitov pátra Jeana-Baptistu

[49] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 2. diel. Trnava : Dobrá kniha, 1996, s. 13.

[50] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 1. diel, s. 149-150.

[51] HNILICA, Pavol M. Slovo na záver. In VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951.* Martin : Matica slovenská, 1999, s. 255.

[52] KUNDRÍK, Ján. Tajná biskupská vysviacka v Rožňave. In *Duchovný pastier*, roč. 82, 2001, č. 1, s. 31.

[53] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 1. diel, s. 152.

[54] Tamže, s. 164.

[55] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7 KS MV Žilina. Dok. č. B/4-V-5460. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 1. 10. 1955.

Janssensa, podať mu správu o situácii jezuitov v ČSR a vyžiadať si pokyny, aké stanovisko zastáva k tajným vysviackam kňazov a biskupov z radov jezuitov. Hnilica sa mal po nejakom čase vrátiť späť do ČSR a ak by nemohol prejsť cez železnú oponu, mal zariadiť sprostredkovanie pokynov cez Vatikánsky rozhlas.[56] Je zaujímavé, že Hnilica pri jednom z posledných rozhovorov navrhol Markovi, aby prešiel do ilegality. Pritom sa mu ponúkol, že preňho zaobstará falošný občiansky preukaz.[57] Marko to však odmietol.

V súvislosti s plánovaným odchodom Hnilicu do exilu sa otvorila otázka jeho nástupcu. Hnilica pátrovi Markovi oznámil, že tajomník biskupa Pobožného mu radil, aby vysvätil za seba nového biskupa z radov jezuitov a potom odišiel do exilu. Bolo to logické aj z toho dôvodu, že ak by bol biskup Pobožný zaistený a musel by sa priznať k tajnej biskupskej vysviacke Hnilicu, Hnilica by bol v tom čase už v zahraničí a ŠtB by sa nedozvedela, že tu pôsobí ďalší tajne vysvätený biskup.[58] Páter Marko súhlasil s ďalšou tajnou biskupskou vysviackou. Dohovorili sa na tom, že Hnilica vysvätí za biskupa dvadsaťsedemročného tajne vysväteného kňaza, jezuitu Jána Chryzostoma Korca. Páter M. Marko Korca bližšie nepoznal. Začiatkom roka 1951 ho naň upozornil mladý jezuita Ferdiš Takáč ako na schopného teológa a filozofa, ktorý sa môže venovať mladým jezuitom pracujúcim alebo študujúcim v Bratislave pri súkromnom tajnom štúdiu, ale aj pri ich duchovnej formácii. Marko potom poslal Hnilicu do Nitry za Korcom s odkazom, aby prišiel do Bratislavy na stretnutie. Marko sa s Korcom osobne stretol na jar 1951 v bratislavskej Štátnej nemocnici. Korec Markovu výzvu prijal.[59] Vyhovovalo mu to aj preto, že plánoval študovať na univerzite v Bratislave chémiu a biológiu. Presťahoval sa do Bratislavy a zamestnal sa v podniku Priemstav. Popri tom sa tajne venoval príprave mladých jezuitov.

Páter Marko pozval Korca ako najvhodnejšieho kandidáta na biskupskú vysviacku prostredníctvom mladého jezuitu Karola Ďurčeka na rozhovor k sebe do bratislavskej Štátnej nemocnice. Marko, Hnilica a Korec potom na spoločnom stretnutí prediskutovali možnosť Korcovej tajnej biskupskej vysviacky. Korec ponuku prijal pod podmienkou, že bude aj ďalej členom Spoločnosti Ježišovej a že nebude musieť tri roky vykonávať nič mimoriadne, napríklad kňazské vysviacky.[60] Vysviacku vykonal P. Hnilica v noci z 24. na 25. augusta 1951 v bratislavskom podnájme J. Korca na Turčianskej ulici č. 46 u rodiny Haťapkovcov, ktorej členovia nevedeli o tom, že Korec je tajne vysvätený kňaz.[61] Podľa výpovede J. Ch. Korca: *„Hnilica prišiel za mnou na pracovisko, pracoval*

---

[56] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina. Dok. č. B/4-V-5460. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 5. 10. 1955.

[57] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KSMV Žilina. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 20. 8. 1955.

[58] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina. Dok. č. B/4-V-5460. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 5. 10. 1955.

[59] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi so svedkom M. Marko. Bratislava 16. 3. 1960.

[60] KOREC, Ján Ch. *Od barbarskej noci.* Bratislava : LÚČ, 1990, s. 88.

[61] Ondrej Haťapka, bývalý redaktor Národných novín a prednosta banky Slávie, bol v tom čase väznený. Odsúdili ho v roku 1951 senátom Štátneho súdu v Bratislave na 8 rokov väzenia v súvislosti s činnosťou bývalého partizánskeho veliteľa Viliama Žingora. V čase, keď J. Ch. Korec býval v byte rodiny Haťapkovcov,

som vtedy v Priemstave, a odišli sme na môj byt v Bratislave, Turčianska ulica. Tu ma Hnilica tajne vysvätil za biskupa jezuitského rádu. Pri vysviacke nebol prítomný nikto. Po nej sme odišli k Markovi, ktorému sme oznámili, že vysviacka bola prevedená.“[62] Alebo: *„Tento akt Hnilica previedol sám. Takým spôsobom prevedený akt vysviacky mňa za biskupa, bol prevedený v dôsledku ‚ťažkých časov‘, ktoré od zrušenia rádu jezuitov sústavne existujú.“*[63] V tejto súvislosti je zaujímavé, že páter M. Marko uviedol pri vyšetrovaní iné súvislosti biskupskej vysviacky J. Ch. Korca: *„Korece vysvětil Pavel Hnilica v sakristii nemocniční kaple v Bratislavě. Jako svědkové tajného svěcení jesuity Jana Korca byli přítomní Karol Ďurček z Bratislavy a Ferdinand Takáč, ktorý také přinesl obřadní knihu, která je potřebná při vysvěcování biskupů. Knihu jsme pak dali tajnému biskupovi Korecovi, aby on mohl pokračovat ve vysvěcování tajných kněžů a biskupů.“*[64] M. Marko bol pevne presvedčený o tejto verzii tajnej biskupskej vysviacky J. Ch. Korca a zopakoval ju aj pri vyšetrovaní ako svedok v roku 1960.[65] Tu treba zobrať do úvahy fakt, že páter M. Marko sa na tajnej biskupskej vysviacke J. Ch. Korca priamo nezúčastnil a K. Ďurček a F. Takáč jednoznačne popreli svoju osobnú účasť na tejto vysviacke.[66] Biskupská vysviacka J. Ch. Korca mala ostať v úplnom utajení. To do istej miery vysvetľuje skutočnosť, že sa na nej okrem svätiteľa a sväteného nezúčastnila iná osoba ako svedok. Aspoň P. Hnilica ani J. Ch. Korec zhodne v spomienkových textoch tvrdili, že na vysviacke nebol prítomný nikto iný okrem nich dvoch. Korcove

---

bývala tam žena O. Haťapku so synom Kamilom, ktorý sa už vtedy zaoberal závodnou cyklistikou a neskôr sa stal cyklistickou legendou. Po návrate O. Haťapku z väzenia si Korec našiel nový podnájom.

[62] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s obvineným Jánom Korecom. Bratislava 16. 3. 1960.

[63] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s Jánom Korecom. Bratislava 11. 3. 1960.

[64] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina, dok. č. B/4-V-5460. Protokol o výpovědi s obviněným Matějem Marko. Žilina 5. 10. 1955.

[65] Podľa výpovede pátra M. Marka: „Ja som s tým plne súhlasil a spolu s Hnilicom sme vybrali Jána Koreca, býv. jezuitského kňaza zamestnaného v Bratislave, ako vhodného na tajného jezuitského biskupa. Túto vysviacku Jána Koreca za tajného biskupa previedol Hnilica na jeseň 1951 v nemocničnej kaplnke v Bratislave podľa obradnej knihy – rituálu požičaného z Trnavy, s mojím vedomím a súhlasom a za prítomnosti dvoch svedkov a to Karola Ďurčeka a Ferdinanda Takáča, býv. jezuitov, aspoň ja som o tom presvedčený, že menovaní dvaja robili tam svedkov. Nepopierateľným faktom je, že Ján Korec bol vtedy Hnilicom vysvätený za tajného jezuitského biskupa. Celý tento akt bol pripravený odo mňa a konal sa v nemocničnej kaplnke v Bratislave na Miletičovej ulici v tzv. Cholera barákoch (infekčná nemocnica), kde som ja sa vtedy liečil ako pacient na TBC. Priamo tohoto aktu som prítomný nebol, ale pred samotným aktom tajnej vysviacky ma navštívil Hnilica a Korec v malej jedálničke neďaleko kaplnky a tam som bol aj od nich po prevedení aktu oboznámený, že vysviacka Koreca na tajného biskupa bola Hnilicom prevedená. Miestnosť, v ktorej som Koreca a Hnilicu prijal a po akte očakával, patrí do objektu nemocnice, resp. kde sú ubytované ošetrovateľky – rehoľné sestry. Okrem Hnilicu, Koreca a spomínaných dvoch svedkov (ktorí by prípadne mohli dokázať cirkevným vrchnostiam, že akt vysviacky Koreca bol skutočne prevedený) pri uvedenej vysviacke nebol nikto prítomný.“ AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výsluchu svedka Mateja Marka. Bratislava 5. 3. 1960.

[66] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina. Protokol o výpovědi s předvedeným K. Ďurček. Žilina 23. 11. 1955; AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s K. Ďurčekom. Bratislava 10. 3. 1960; AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výsluchu svedka F. Takáča. Bratislava 5. 3. 1960.

podmienky viceprovinciál páter Marko nesplnil, pretože napriek dohode poslal už ani nie po polroku za novým tajným biskupom adeptov kňazstva, aby ich vysvätil. Korec to pripisoval Markovej povahe, ktorá sa vyznačovala impulzívnosťou a priamosťou.[67] To, samozrejme, zvyšovalo riziko prezradenia. Korec sa po svojej biskupskej vysviacke už s Markom na slobode nestretol.

P. Hnilica, hoci v stálom nebezpečenstve zaistenia, pôsobil ďalej v ilegalite až do októbra 1951. Zmenil si identitu (nechal si narásť fúzy, nosil tmavé okuliare), zaobstaral si falošný občiansky preukaz na meno Hatličák. Pritom sa dokázal postarať o falošné doklady aj pre ďalších ukrývajúcich sa kňazov. Doklady sa získali aj vďaka rehoľným sestričkám z nemocníc, ktoré neodovzdali občianske preukazy zomrelých pacientov, pričom na preukaze sa vymenila iba fotografia. Nakoniec zvážil situáciu a rozhodol sa odísť do exilu. Hraničnú rieku Moravu prekročil so skupinou ďalších osôb 3. decembra 1951. Zástupca viceprovinciála páter Marko Hnilicovi pred odchodom do exilu nedal žiadne odporúčanie ani ho neinštruoval, ako sa má hlásiť v zahraničí. Podľa jeho vyjadrenia: *„Vedel som, že Hnilicovi budú veriť, lebo v Ríme majú zoznam všetkých jezuitov a medzi nimi i Hnilicu.“*[68] Táto skutočnosť Hnilicovi do istej miery sťažila jeho kredibilitu v zahraničí.

Dispozície o ďalšom postavení P. Hnilicu prišli z Ríma 21. decembra 1951. Generál jezuitov Jean-Baptiste Janssens napriek očakávaniu rozhodol, že musí ostať v rakúskom Innsbrucku a tu riadne dokončiť teologické štúdiá. V ten istý deň dostal list aj od svojho priateľa jezuitu Felixa Litvu z Ríma. Z neho sa dozvedel závažné informácie: *„O Tvojom návrate domov veľmi pochybujem a ani neviem, či by bol taký potrebný... Čo bolo treba vykonať, vykonal som všetko. Len to išlo všetko úžasne pomaly. Do Ríma som prišiel až v auguste a odpoveď prišla až koncom septembra. Odpoveď bola: Quod factum est, factum est male. Teda nemalo sa stať! Preto abstinendum od všetkého.“*[69] Čo sa stalo, nemalo sa stať. Hnilica na tento list odpovedal: *„Prekonal som množstvo fyzických prekážok a nebezpečí. Konečne som tu, pred bránami Ríma a ďalej mi nemožno! Už nie fyzické prekážky, nebezpečie polície, ale morálna prekážka: nie je žiaduce... Uznávam, že sme chybili, prenáhlili sa. Podrobujem sa plne posudku Sv. Stolice a som ochotný prijať akékoľvek pokánie. Ba prosím oň kvôli vlastnému uspokojeniu, že nemôžem niečo odčiniť. Ale je potrebné a bolo by bývalo žiaduce o veci podrobnejšie a osobne informovať, prečo a ako prišlo k tomu. Vysvetliť mnohé iné spletité veci, ktoré súrne žiadajú a čakajú na osvetlenie a úpravy Sv. stolice. To bol cieľ mojej cesty, prečo som sa vystavil toľkému nebezpečenstvu. Nie aby som sám ušiel pred nebezpečenstvom, to som sa mohol skrývať s menším rizikom doma, ale jedine kvôli vyjasneniu situácie: otázka pp. biskupov, seminár, tajné vysviacky, atď. Potom i sama moja vec mala pokračovanie. ‚Quo factum est, factum est male' malo ešte i druhé vydanie...“*[70]

---

[67] KOREC, Ján Ch. *Od barbarskej noci,* s. 92.

[68] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina, dok. č. B/4-V-5460/55. Protokol o výpovědi s obviněným M. Marko. Žilina 5. 10. 1955.

[69] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 2. diel, s. 23.

[70] Tamže, s. 24. Posledná citovaná veta je narážkou na tajnú biskupskú vysviacku J. Korca.

Pavol Hnilica podľa rozhodnutia generála jezuitov študoval na teologickej fakulte v Innsbrucku. Vo februári 1952 za ním z Ríma pricestoval jeho priateľ F. Litva. Oznámil mu stanovisko generála jezuitov, že bude môcť dokončiť semester v Innsbrucku a potom odísť do Ríma. Litva Hnilicu informoval, že otázka tajných biskupských vysviacok je v súčasnosti osobitne delikátna aj z dôvodu udalostí v Číne, kde práve v roku 1951 v podmienkach komunistickej vlády došlo k vysviackam biskupov bez vedomia Svätej stolice.[71] Svätá stolica zaujala stanovisko k tajným biskupským vysviackam, udeľovaným bez jej vedomia dekrétom Posvätnej kongregácie svätého Ofícia *De consecratione episcopi sine canonica provisione* z 9. apríla 1951. Podľa neho každý biskup, ktorý bez vedomia Svätej stolice udelí alebo príjme biskupskú vysviacku niekomu, kto nebol menovaný ani potvrdený Svätou stolicou, je týmto činom (*ipso facto)* exkomunikovaný (vylúčený z cirkvi), a to aj vtedy, keď konal pod tlakom vážnych obáv.[72] Tento dekrét bol zverejnený 21. apríla 1951, čo svedčí o naliehavosti problému. Jeho zmyslom bolo jednak zabrániť vnútornému rozvratu cirkvi, a to najmä zo strany komunistických vlád, ktoré mohli prinútiť niektorých biskupov, aby udeľovali biskupskú vysviacku nevhodným osobám, ale aj zabrániť tomu, aby biskupskú vysviacku nemohli svojvoľne prijať nevhodné osoby.

Pavol Hnilica sa o dekréte *De consecratione episcopi sine canonica provisione* dozvedel až po príchode do exilu. Teda nemal o ňom vedomosť, keď v auguste 1951 svätil za biskupa Jána Chryzostoma Korca. Prípad nebol jednoduchý a Pavol Hnilica jeho zložitosť vystihol v spomienkovej reflexii: *„Niektoré kuriálne miesta nechceli akceptovať moje vysvätenie za biskupa a mali námietky proti Korcovi, ktorého som na žiadosť mojich rehoľných predstavených pred útekom zo Slovenska vysvätil za biskupa. Neodsúdili môj krok, lebo vedeli, že som ho uskutočnil v podmienkach prenasledovania Cirkvi u nás, ale nepoznali podrobnosti, a preto dlho uvažovali, či ho majú schváliť. Pre mňa bolo veľmi dôležité, aby Svätá stolica čím skôr schválila náš postup, aby uznala moju i Korcovu vysviacku za legitímnu. Nešlo iba o platnosť, ale aj o legitimitu.“*[73]

V septembri 1952 dostal P. Hnilica od generála jezuitov rozhodnutie o pokračovaní v teologických štúdiách v Ríme. Tu mal väčšie možnosti kontaktov a priamy dosah na kúriu. Na požiadanie jezuitských predstavených v roku 1953 začal pracovať na rozsiahlejšej správe o prenasledovaní katolíckej cirkvi v ČSR, určenej pre generála jezuitov J. B. Janssensa a pápeža Pia XII. Pri zostavení správy mu pomáhali slovenskí jezuiti v Ríme: Felix Litva, Stanislav Polčín, Michal Lacko. Asi 200-stranovú správu dokončil v máji 1954. Toto svedectvo vychádzajúce z autentickej skúsenosti a presne označujúce formy a metódy útlaku cirkvi sa stretlo s nečakaným ohlasom. Generál jezuitov Janssens poveril jedného belgického pátra, aby urobil zo správy asi 100-stranový výťah a zverejnil ju.[74] Stalo sa to v auguste 1954 pod názvom *La lutte du Communisme athée contre ľ Eglise dans un pays ď Europe Centrale*. (Boj ateistického komunizmu proti cirkvi v krajinách

---

[71] ABPH, P. Paolo 106, Spomienky P. Hnilicu. Otázky môjho príchodu do Rakúska. 4. 7. 1982.

[72] *Acta apostolicae sedis*, roč. 43, 1951, č. 18, s. 217-218.

[73] VNUK, František (ed.). *Rozhovory. Ľudia a udalosti v živote biskupa Pavla Hnilicu*. Bratislava : Smaragd, 2001, s. 80.

[74] MICHEL, A. (HNILICA, Pavol Mária). *Náboženské problémy v krajine ovládanej komunistami.* Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 120.

strednej Európy). Autor sa skrýval pod pseudonymom A. Michel. Kniha vyšla postupne v deviatich jazykoch.

Počiatočná nedôvera a pochybnosť k Pavlovi Hnilicovi sa postupne vytratili. V júli 1954 si ho predvolali Mons. Corrado Bafile a Antonio Samoré z vatikánskeho Štátneho sekretariátu a oznámili mu, že *„na priamy príkaz Sv. Otca Svätá stolica bezvýhradne schvaľuje všetky postupy Katolíckej cirkvi na Slovensku a že biskup J. Ch. Korec... dostáva všetky fakulty a právomoci, ktoré sú potrebné pre pastoráciu v podmienkach, keď je spojenie s Rímom nemožné.“*[75] Mons. Antonio Samoré zo Štátneho sekretariátu pritom poznamenal, že *„v moderných dejinách Cirkvi sa ešte nestalo, aby Svätá stolica dala niekomu také rozsiahle fakulty, a že to udivovalo a prekvapilo všetkých cirkevných činiteľov v blízkosti Svätého Otca.“*[76] Text tohto dôležitého dokumentu s hlavičkou Štátneho sekretariátu je datovaný 21. júla 1954. Pre jeho dôležitosť z hľadiska tajnej biskupskej vysviacky P. Hnilicu a ďalších tajných biskupských vysviacok vo vtedajšom Československu ho na tomto mieste uverejňujeme v úplnosti:

„ŠTÁTNY SEKRETARIÁT
JEHO SVÄTOSTI

Provinciál spoločnosti Ježišovej na Slovensku alebo ten, kto vykonáva jeho úrad, je oprávnený vybrať po porade s niektorým ďalším duchovným po pozitívnom úsudku vhodného kňaza na vysvätenie za biskupa, a to tak, že sú súčasne prítomní dvaja biskupi, aby pre každý prípad bolo zabezpečené vykonávanie moci, ktorá vychádza zo svätenia pre reholný rád v danej krajine. Je dovolená (legitímna) vysviacka aj bez prítomnosti dvoch spolusvätiteľov. Ak niektorý z nich zomrel alebo je úplne hatený vykonávať svoju činnosť, je zvolený a vysvätený ďalší tým istým spôsobom a tak ďalej.

VO VATIKÁNE, 21. augusta 1954.
Pečiatka
ŠTÁTNY SEKRETARIÁT JEHO SVÄTOSTI

NB.
V tak výnimočných prípadoch, ktoré znemožňujú aplikovať jednotlivé kánonické nariadenia, ktoré sa týkajú vysviacok a znemožňujú tak obrátiť sa na legitímnu cirkevnú autoritu, [tajne vysvätený biskup] *môže vysviacať novokňazov bez zachovávania týchto nariadení. Rovnako môže udeliť kňazom, či už svetským alebo reholným, spovednú fakultu.“*[77]

Oznámenie o udelení rozsiahlych fakúlt, ktoré prevzal Pavol Hnilica, bolo adresované provinciálovi jezuitov na Slovensku. Nespomínalo sa v ňom žiadne konkrétne meno ani územie. Do rúk jezuitov bolo zverené smerovanie skrytej cirkvi v čase komunistického

[75] VNUK, František (ed.). *Rozhovory. Ľudia a udalosti v živote biskupa Pavla Hnilicu*, s. 81.
[76] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 2. diel, s. 39.
[77] ABPH, P. Paolo 102, Segretaria di Stato di Sua Santita. Vatikán 21. 7. 1954.

prenasledovania. Keď Pavol Hnilica tento dokument ukázal generálovi jezuitov J. B. Janssensovi, považoval to za neočakávané a mimoriadne ocenenie jezuitov zo strany pápeža.[78] Po troch rokoch zápasov a neistoty to bolo prvé veľké víťazstvo nielen Pavla Hnilicu, ale celej skrytej cirkvi na Slovensku. Podľa vyjadrenia Pavla Hnilicu: *„Toto bol najšťastnejší deň od môjho odchodu z vlasti. Duša mi spievala Magnificat i Te Deum. Bol to balzam na všetky rany a bolesti."*[79] Pavol Hnilica sa potom postaral, aby sa rozhodnutie o udelení mimoriadnych fakúlt dostalo na Slovensko. Stalo sa tak prostredníctvom jeho známeho talianskeho obchodníka a člena Hnutia fokoláre, ktorý v rámci svojich obchodných ciest príležitostne cestoval aj do ČSR. Podľa spomienky Pavla Hnilicu tento obchodník ešte v roku 1954 odcestoval do ČSR, kde sa v Prahe stretol s bratom Pavla Hnilicu jezuitom Jozefom Hnilicom, ktorý ho predstavil ďalšiemu slovenskému jezuitovi Petrovi Dubovskému. Taliansky obchodník mu ústne tlmočil rozsiahle fakulty a Dubovský to dal na vedomie tajne vysvätenému biskupovi Jánovi Chryzostomovi Korcovi. Podľa svedectva jezuitu Karola Ďurčeka, blízkeho spolupracovníka a priateľa Jána Chryzostoma Korca, sa tlmočenie rozsiahlych fakúlt uskutočnilo tak, že on sám sprostredkoval stretnutie talianskeho obchodníka s Jánom Chryzostomom Korcom priamo v Bratislave a počas stretnutia bol v blízkosti prítomný. Taliansky obchodník podľa neho odovzdal Korcovi tento odkaz pápeža: *„Ut sint semper duo episcopi: unus activus et alter passivus."*[80] V prípade ohrozenia smel tajne vysvätený biskup po porade s provinciálom jezuitov, prípadne s dôveryhodnou osobou z radov jezuitov vysvätiť nového biskupa, ktorý by nastúpil na jeho miesto. Je možné, že svedectvá Pavla Hnilicu a Karola Ďurčeka si neodporujú, ale sa dopĺňajú. Taliansky obchodník pricestoval najprv do Prahy, kde nadviazal kontakt so spomenutými osobami a odtiaľ cestoval za Korcom do Bratislavy.

Situácia tajne vysväteného biskupa J. Ch. Korca na Slovensku bola zložitá. V novembri 1951 odišiel z Priemstavu a zamestnal sa ako robotník vo výrobnom chemickom družstve Tatrachema. Za týmto rozhodnutím sa skrývala Korcova túžba študovať na vysokej škole. V tom čase totiž práca vo výrobe bola najlepším odrazovým mostíkom pre prijatie na štúdium na vysokej škole. Keď v roku 1952 odišiel z Bratislavy do Čiech zástupca viceprovinciála páter Marko, Korec sa pre jezuitov v Bratislave stal kľúčovou osobou. Mesačne sa stretával asi s 50 ľuďmi, ktorých duchovne viedol, pripravoval na skúšky, skúšal, ale aj im pomáhal vybavovať praktické veci týkajúce sa ubytovania.[81] V roku 1954 zmenil zamestnanie. Jeho novým pracoviskom sa stal Ústav hygieny práce a chorôb z povolania, kde pracoval najprv ako chemický laborant a neskôr ako knihovník až do roku 1958. Keď ho odtiaľ po previerkach prepustili, našiel si prácu ako nočný strážnik v podniku Prefa a napokon od novembra 1958 sa zamestnal v Chemických závodoch Juraja Dimitrova ako pomocný údržbár v pradiarni. Korec sa usiloval úplne splynúť s prostredím, kde pracoval. Prijal aj formálne členstvo v masových organizáciách. V roku

[78] VNUK, František (ed.). *Rozhovory. Ľudia a udalosti v živote biskupa Pavla Hnilicu*, s. 81.
[79] Tamže.
[80] ĎURČEK, Karol. Tajne svätení slovenskí biskupi v službe Cirkvi, s. 189; Podobne uvádza obsah posolstva adresovaného J. Ch. Korcovi LIŠKA, Ondrej. *Jede Zeit ist Gottes Zeit, die Untergrund-Kirche in der Tschechoslowakei. 1948 – 1989*. Leipzig : St. Beno, 2003, s. 29.
[81] KOREC, Ján Ch. *Od barbarskej noci,* s. 82.

1951 sa stal členom Revolučného odborového hnutia a počas práce v Ústave hygieny členom Zväzu československo-sovietskeho priateľstva.[82] Jeho usilovnosť, pracovitosť, priateľskosť a otvorenosť možno vyčítať aj v hodnoteniach z pracoviska. Napríklad v posudku Chemických závodov J. Dimitrova v Bratislave sa o Korcovi písalo: *„Pracovník bol snaživý a svedomitý. Bol zapojený v soc. súťaži a bol vyhodnotený a odmenený ako najlepší pracovník. Na pracovisku sa choval slušne, absenciu nerobil. Bol organizovaný v ROH a bol členom dielenského výboru. Na desaťminutovkách živo diskutoval aj o medzinárodných udalostiach. Bol sčítaný, svojich spolupracovníkov často presvedčoval o nutnosti vybudovania socializmu v našej vlasti. Postoj k nášmu zriadeniu prejavoval kladný. Bol inteligentný, tichej povahy. Medzi spoluzamestnancami obľúbený. Jeho minulosť nepoznáme, túto sme nešetrili.“*[83]

Na jar 1955 začala ŠtB realizovať väčšiu akciu, namierenú proti jezuitom. Vychádzala z poznatkov, získaných agentúrnou cestou, ale aj z výpovedí, získaných počas vyšetrovania skupiny Rudolf Šesták a spol. odsúdenej v skupinovom procese 12. – 15. októbra 1954 pred Najvyšším súdom v Prahe. Jeden z odsúdených v tejto skupine – Juraj Jendželovský – vypovedal o aktivitách svojho brata – jezuitu Jána Jendželovského. Jána Jendželovského ŠtB zatkla 2. mája 1955. Z jeho rozsiahlej výpovede sa ŠtB dozvedela veľa informácií o živote jezuitov v ilegalite, o vedení rehole a jej aktivitách. Neboli v nej zmienky o tajných biskupských vysviackach. Dňa 29. apríla 1955 zaistila Vladimíra Koláča, ktorý vypovedal o oprave cyklostylu pre pátra M. Marku ešte v roku 1951. Kontakt s Markom mu zabezpečili niektorí mladí rehoľníci, ktorí si vykonávali vojenskú službu.[84] Cyklostyl slúžil na rozmnožovanie samizdatovej náboženskej literatúry. Dňa 9. júna 1955 bol zatknutý R. Mikuš, 18. júla 1955 M. Marko a zatknutie neminulo ani provinciála Jána Srnu. Táto vlna zatýkania sa nemusela zastaviť, a preto sa odôvodnene cítil ohrozený aj J. Ch. Korec. V danej situácii sa rozhodol vysvätiť za biskupa tridsaťročného jezuitu Dominika Kaľatu, ktorý prijal biskupské svätenie 10. septembra 1955 v Bratislave.[85] Tak sa zabezpečila kontinuita pôsobenia skrytej cirkvi na Slovensku.

Rozsiahle zatýkanie a výsluchy spojené s konfrontáciami viedli k tomu, že vyšli najavo bližšie okolnosti tajných biskupských vysviacok P. Hnilicu a J. Ch. Korca. O biskupskej vysviacke P. Hnilicu vypovedal 30. septembra 1955 zaistený jezuita, J. Ch. Korcom tajne vysvätený kňaz Ferdiš Takáč. O tajných biskupských vysviackach podrobne vypovedala pred vyšetrovateľmi ŠtB po počiatočnom zdráhaní aj najpovolanejšia osoba viceprovinciál M. Marko, a to 1. a 5. októbra 1955. O tajnej biskupskej vysviacke P. Hnilicu vypovedal 13. októbra 1955 aj ďalší viceprovinciál R. Mikuš. Keď vyšetrovatelia ŠtB počas výsluchu blízkeho priateľa J. Ch. Korca Karola Ďurčeka osobne konfrontovali s M. Markom vo veci Korcovej tajnej biskupskej vysviacky, Ďurček najprv popieral, no

[82] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s obvineným Jánom Korecom. Bratislava 9. 4. 1960.
[83] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Prípis Chemických závodov J. Dimitrova KS MV v Bratislave. Korec, Ján – posudok. Bratislava 23. 3. 1960.
[84] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. Ministerstvo vnitra – Správa vyšetřování, dok. č. B/4-V-18936-55. Protokol o výpovědi s obviněným V. Kolářem. Praha 11. 7. 1955.
[85] ĎURČEK, Karol. *Tajne svätení slovenskí biskupi v službe Cirkvi*, s. 191.

napokon Korcovu biskupskú vysviacku potvrdil.[86] Podľa výpovede K. Ďurčeka: *„Pokiaľ sa týka tajného štúdia schádzali sme sa pod vedením Korca a tiež Marka na rôznych miestach a niekoľkokrát som sa s ďalšími zišiel tiež u nás v byte v Bratislave.“*[87] J. Ch. Korec sa vo svojich spomienkach vyjadril, že správu o prezradení svojej tajnej biskupskej vysviacky sa dozvedel začiatkom decembra 1955.[88] ŠtB Korca v tomto období sledovala, ale nezaistila ani nevypočúvala, hoci vedela, že je tajne vysvätený biskup. Išlo zrejme o taktický zámer s cieľom počkať a súčasne pozorne rozpracovať osoby okolo Korca a neskôr podľa potreby udrieť.

Hlavný úder bol vedený na skupinu slovenských jezuitov na čele s provinciálom Jánom Srnom. Skupina zatknutých bola zostavená tak, aby reprezentovala jezuitov z rôznych generácií a s rôznym postavením a funkciami v reholi. Proces sa konal v dňoch 24. až 27. apríla 1956 pred Najvyšším súdom v Prahe.[89] ŠtB začiatkom roka 1960 začala realizovať skupinu mladých jezuitov, ktorí sa usilovali žiť podľa pravidiel svojej rehole popri svojom civilnom zamestnaní. Dôležitým cieľom bolo zatknúť tajne vysväteného biskupa J. Ch. Korca. Ako prví boli 20. januára 1960 zatknutí Rajmund Ondruš, Dominik Kaľata a Ján Lešo, po nich 1. februára 1960 nasledoval Ľudovít Buček a 9. marca 1960 Karol Ďurček. Tajne vysvätený biskup J. Ch. Korec bol napokon zatknutý 11. marca 1960. Po Korcovi bol ako posledný 22. marca 1960 zatknutý Emil Krapka. Vo väzení sa tak ocitli obidvaja tajne vysvätení biskupi. Kaľatova tajná biskupská vysviacka v tom čase ešte nevyšla najavo. Aj preto ho zaradili do prvého, menšieho procesu, ktorý sa konal 13. apríla 1960 pred senátom Krajského súdu v Košiciach. Okrem D. Kaľatu v ňom odsúdili aj mladého jezuitu Jána Leša.[90] Tým, že prezident A. Novotný vyhlásil k 9. máju 1960 amnestiu, ktorá sa vzťahovala aj na trestné činy, za ktoré boli odsúdení Kaľata a Lešo, oboch prepustili na slobodu.

J. Ch. Korec pri výsluchoch vo vyšetrovacej väzbe nepopieral svoju tajnú vysviacku, no zdôrazňoval, že k nej došlo *„v dôsledku ťažkých časov, ktoré od zrušenia rádu jezuitov sústavne existujú“*.[91] Tým dal jasne najavo, že vysviacka bola východiskom z núdze a nemuselo k nej dôjsť, nebyť perzekúcií, teda že bola dôsledkom pomerov, v ktorých sa jezuiti a vôbec celá cirkev ocitli. Korec vo svojich výpovediach potvrdzoval iba to, čo ŠtB vedela, prípadne uvádzal iba približné všeobecné tvrdenia. Napríklad priznal, že

---

[86] A ÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Banská Bystrica, V-487/7. KS MV Žilina. Protokol o výpovědi s předvedeným K. Ďurček. Žilina 23. 11. 1955.

[87] Tamže.

[88] KOREC, Ján Ch. *Od barbarskej noci,* s. 115.

[89] J. Srna dostal najvyšší trest 12 rokov väzenia, Ján Dieška 11 rokov, Rudolf Mikuš 10 rokov, Matej Marko 10 rokov, Oskar Formánek 10 rokov, Juraj Bak 9 rokov, Klement Korbačka 8 rokov, Ferdiš Takáč 8 rokov. Jána Jendželovského a Andreja Ratulovského z tejto skupiny prepustili z vyšetrovacej väzby a neodsúdili. KRAPKA, Emil – Mikula, Vojtech (zost.). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988.* Cambridge : Dobrá kniha, 1990, s. 404.

[90] D. Kaľata bol odsúdený na 4 roky väzenia a Ján Lešo na 2 roky väzenia. SNA Bratislava, f. Námestník generálneho prokurátora, k. č. 34, dok. č. 046/60-ZO. Prípis Krajskej prokuratúry v Košiciach námestníkovi generálneho prokurátora v Bratislave. Košice, 12. 1. 1961.

[91] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. KS MV Bratislava. Protokol o výpovedi s J. Korcom. Bratislava 11. 3. 1960.

tajné kňazské vysviacky udeľoval iba trom osobám, a to v rokoch 1953 a 1954, teda nie v roku 1952. Ďalej neuviedol presný dátum svojej biskupskej vysviacky. Raz tvrdil, že bola v septembri 1951, inokedy v októbri 1951. Korec musel za svoje aktivity v súvislosti s pokračovaním činnosti jezuitov a za tajnú kňazskú vysviacku čeliť obvineniu z vlastizrady, ostatní z podvracania republiky. Proces s mladými jezuitmi na čele s J. Ch. Korcom sa konal v Bratislave 17. až 19. mája 1960. Nie je vylúčené, že jeho konanie bolo naplánované náročky po vyhlásení prezidentskej amnestie z 9. mája 1960, aby sa mohol realizovať v plnej miere celý výkon trestu. Už na začiatku hlavného pojednávania pred senátom Krajského súdu v Bratislave jasne vyhlásil: *„vinným sa necítim byť"*.[92] Svoju činnosť označil ako čisto nábožensky motivovanú. Páter M. Marko, ktorý v procese vystupoval ako svedok, na hlavnom pojednávaní v súvislosti s Korcovou vysviackou vyslovil názor: *„U Korca išlo o tajnú vysviacku za biskupa. Toto bolo v rozpore s kanonickým právom."*[93] Rozsudok, vynesený v procese J. Korec a spol. 21. mája 1960, bol tvrdý.[94] Samotný tajne vysvätený biskup J. Ch. Korec ostal vo väzení osem rokov. Prepustili ho podmienečne na skúšobnú dobu 7 rokov až 23. februára 1968. Korec sa ihneď po prepustení zapojil do oživeného náboženského života a v období zostreného náboženského útlaku počas normalizácie sa stal najvýraznejšou osobnosťou skrytej cirkvi na Slovensku.

Biskupská vysviacka P. Hnilicu ostávala napriek jeho dlhšiemu pobytu v exile stále nezverejnená, jeho meno sa teda oficiálne neuvádzalo medzi menami ostatných katolíckych biskupov. Hľadala sa teda forma, akou zverejnenie urobiť. Pápež Pavol VI. v apríli 1964 P. Hnilicovi navrhol, aby odcestoval z Ríma s tým, že keď sa vráti, príjme ho na súkromnej audiencii. Vatikánsky denník *L' Osservatore Romano* mal potom priniesť správu, že pápež prijal na audiencii P. Hnilicu ako biskupa. P. Hnilica odcestoval do Nemecka. Pápež Pavol VI. ho 13. mája 1964 vymenoval za titulárneho biskupa rusadského.[95] Istotne nešlo o náhodne vybraný dátum. Stalo sa to totiž na výročie prvého zjavenia Panny Márie vo Fatime (13. mája 1917). Pavol VI. pri príležitosti vymenovania za titulárneho biskupa potom prijal P. Hnilicu na súkromnej audiencii v sobotu 16. mája 1964 na svätodušnú vigíliu (sobota pred sviatkom Zoslania Ducha Svätého). Biskup Hnilica si kľakol pred pápežom, ktorý mu vložil ruky na hlavu a pomodlil sa Veni Creator Spiritus.[96] Správa o audiencii P. Hnilicu u pápeža Pavla VI. bola podľa predchádzajúcej dohody uverejnená v denníku *L' Osservatore Romano* 18. júna 1964. Išlo o krátku noticku na titulnej strane pod nadpisom *Nostre informazioni*, kde sa uviedlo, že Svätý Otec prijal na súkromnej

---

[92] AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478. Zápisnica o hlavnom pojednávaní. Krajský súd v Bratislave, Bratislava 17. 5. 1960.

[93] Tamže.

[94] Ján Ch. Korec bol odsúdený na 12 rokov väzenia a po odpykaní trestu na zákaz pobytu v Západoslovenskom kraji po dobu 10 rokov, Karol Ďurček bol odsúdený na 3 roky väzenia, Rajmund Ondruš na 3 roky väzenia, Ľudovít Buček na 4 roky, Emil Krapka na 3 a pol roka väzenia a po odpykaní trestu na 5 rokov zákaz pobytu v Západoslovenskom kraji. AÚPN Bratislava, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, BA-V 1478, dok. č. 1T019/60. Rozsudok J. Korec a spol. Bratislava 21. 5. 1960.

[95] *Acta Apostolicae Sedis. Commentarium officiale*, annus 56, 30. 5. 1964, ser. 3, vol. 6. Cittá del Vaticano : Typis Polyglottis Vaticanis, 1964, s. 404.

[96] HNILICA, Ján – VNUK, František. *Pavol Hnilica, biskup umlčanej Cirkvi.* 2. diel, s. 72. V tejto publikácii sa uvádza nepresný dátum audiencie – 17. 5. 1964. Svätodušná vigília pripadla na sobotu 16. 5.

audiencii Pavla Hnilicu, titulárneho biskupa rusadského.[97] Meno P. Hnilicu sa nachádza medzi inými tromi menami osôb prijatých pápežom na audienciu. Správa je uvedená bez komentára a bez dátumu konania audiencie. Informáciu o „novom slovenskom biskupovi" priniesla aj slovenská exilová tlač. Vyzdvihovala skutočnosť, že ide o prvého slovenského biskupa, pôsobiaceho priamo v Ríme. Neobsahovala však zmienku o Hnilicovej tajnej biskupskej vysviacke.[98]

Obaja prví tajne vysvätení biskupi – Hnilica a Korec sa posledný raz stretli v roku 1951. Ich ďalšie osobné stretnutie sa uskutočnilo až po 13 rokoch v rámci audiencie, ktorú pápež Pavol VI. udelil biskupovi Korcovi 8. júla 1969. Korec sa chcel pôvodne zúčastniť na slovenskej púti, ktorá mala namierené do Ríma, kde sa 14. februára 1969 konali slávnosti 1100. výročia úmrtia sv. Cyrila. Štátne orgány mu však nevydali načas pas a cestovné povolenie. Keď ich v marci dostal, rozhodol sa, že do Ríma predsa vycestuje. Jeho pobyt trval desať dní. Počas audiencie Korec pápeža informoval o situácii cirkvi v ČSR a vyrozprával mu niekoľko zážitkov z väzenia. Po skončení osobného rozhovoru s biskupom Korcom pápež zavolal biskupa Hnilicu. V jeho prítomnosti daroval biskupovi Korcovi prsteň, pektorál (náprsný kríž), dve mitry a biskupskú berlu. Tieto insígnie pochádzali z čias, keď bol arcibiskupom v Miláne.[99] Bol to prejav mimoriadnej úcty a uznania. Istotne mali aj symbolický význam, ktorým pápež pri osobnom stretnutí potvrdil Korcovu biskupskú hodnosť. Ďalšie osobné stretnutie biskupov Hnilicu a Korca sa uskutočnilo pre nepriazeň politických pomerov až o dlhých 20 rokov. Bolo to 23. decembra 1989, teda krátko po páde komunistického režimu. Obidvaja tajne vysvätení biskupi sa stretli v panelákovom podnájme J. Ch. Korca v Bratislave-Petržalke 23. decembra 1989.

V podmienkach prenikania sovietskeho vplyvu do stredovýchodnej Európy bola Svätá stolica postavená pred zložitú situáciu, ktorú bolo potrebné riešiť. V pomerne geograficky rozsiahlom regióne s prevažne katolíckym obyvateľstvom boli v krátkodobej aj dlhodobej perspektíve ohrozené miestne cirkvi a vôbec náboženský život. Svätá stolica preto urobila opatrenia, ktoré mali zabezpečiť kontinuitu cirkvi a náboženského života v nových pomeroch. Usilovala sa posilniť existujúce cirkevné štruktúry a prebudiť katolíkov k zvýšenej aktivite. Toto úsilie sa križovalo s úplným prevzatím moci komunistickou stranou v Československu v roku 1948, ale aj s atmosférou studenej vojny. Pre prípad otvoreného prenasledovania cirkvi slúžili mimoriadne pápežské fakulty. Tie mali zabezpečiť personálnu kontinuitu cirkvi a jej život aj v podmienkach prenasledovania. Mimoriadne fakulty sa nedotkli kompetencie pápeža pri výbere a vymenovaní biskupov. V rokoch 1949 – 1951 môžeme sledovať postupné zvyšovanie miery utajovania biskupských vysviacok v závislosti od zostrovania proticirkevného tlaku komunistického režimu. Platí to pre české krajiny i pre Slovensko. Ak sa 14. augusta 1949 ešte uskutočnili biskupské vysviacky A. Lazíka a R. Pobožného ako relatívne slobodné akty so štátom striktne limitovanou účasťou verejnosti, vysviacky K. Matouška, F. Tomáška a Š. Barnáša na jeseň 1949 už boli neverejné s účasťou niekoľkých vybraných osôb. Vysviacky L. Hlada, K.

---

[97] *L' Osservatore Romano*, roč. 104, 18. 6. 1964, č. 139, s. 1.

[98] Pozri napríklad Nový slovenský biskup v Ríme. In *Hlasy z Ríma*, roč. 13, 1964, č. 7-8, s. 3-4.

[99] KOREC, Ján Ch. *Od barbarskej noci,* s. 392.

Otčenáška a A. Richtera v roku 1950 sa konali v úplnom utajení. Biskupská vysviacka P. Hnilicu v januári 1951 bola tiež tajná, no na rozdiel od predchádzajúcich vysviacok pri nej chýbal predchádzajúci súhlas Svätej stolice a pápežský menovací dekrét. V extrémnych podmienkach prenasledovania cirkvi a nemožnosti komunikácie so Svätou stolicou viceprovinciál jezuitov M. Marko a P. Hnilica využili epikia ako konanie v dobrej viere, ktoré predpokladalo dodatočný súhlas. Vysviacka P. Hnilicu prebehla v úplnom utajení. Zúčastnil sa na nej svätiteľ biskup R. Pobožný a dvaja kňazi. V tejto línii prijal v auguste 1951 tajnú biskupskú vysviacku aj J. Ch. Korec. Súhlas Svätej stolice vo veci týchto dvoch tajných biskupských vysviacok prišiel v roku 1954 a stal sa zdrojom posilnenia skrytej cirkvi a jej aktivít na Slovensku aj v celom vtedajšom Československu.

The first secret episcopal consecrations in Slovakia

Róbert Letz

Summary

The Holy See had to take measures to ensure the continuity of the Church and religious life in conditions unfavourable to the Church in the face of the penetration of Soviet influence into Central Europe. It sought to strengthen existing ecclesiastical structures and to awaken Catholics to increased activity. These efforts intersected with the complete seizure of power by the Communist Party in Czechoslovakia in 1948, but also with the atmosphere of the Cold War. In the event of open persecution of the Church, the papal faculties served in an extraordinary way. These were to ensure the personal continuity of the Church and its life even under conditions of persecution. The extraordinary faculties did not affect the competence of the Pope in the selection and appointment of bishops. Between 1949 and 1951 we can trace a gradual increase in the degree of secrecy surrounding episcopal ordinations, depending on the sharpening of the anti-ecclesiastical pressure of the communist regime. This is true for the Czech lands as well as for Slovakia. If on 14 August 1949 the episcopal consecrations of Ambroz Lazik and Róbert Pobožný were still carried out as relatively free acts with strictly limited public participation, the consecrations of Kajetán Matoušek, František Tomášek and Štefan Barnáš in the autumn of 1949 were already private with the participation of a few selected persons. The ordinations of Ladislav Hlad, Karel Otčenášek and Anton Richter in 1950 were held in complete secrecy. The episcopal consecration of Pavol Hnilica in January 1951 was also secret, but unlike the previous consecrations, it lacked the prior approval of the Holy See and the papal decree of appointment. In the extreme conditions of persecution of the Church and the impossibility of communicating with the Holy See, Jesuit Vice-Provincial Matej Marko and Pavol Hnilica used the epikeia as a bona fide act that presupposed an additional approval. The ordination of the secretly ordained Jesuit priest P. Hnilica took place in complete secrecy. It was attended by Bishop R. Pobožný and two priests. In this line, in August 1951, a secretly consecrated priest - Jesuit Jan Ch. Korec was consecrated. The approval of the Holy See in the matter of these two secret episcopal ordinations came in 1954 and became a source of strengthening of the hidden Church and its activities in Slovakia and in the whole of the then Czechoslovakia.